

Stan i perspektywy rozwoju polskiej gospodarki

Leszek Balcerowicz
Szkoła Główna Handlowa

Kwiecień, 2012

*Jestem wdzięczny za pomoc przy przygotowaniu niniejszej prezentacji
Robertowi Klawe, Lechowi Kalinie, Łukaszowi Dąbrosiowi,*

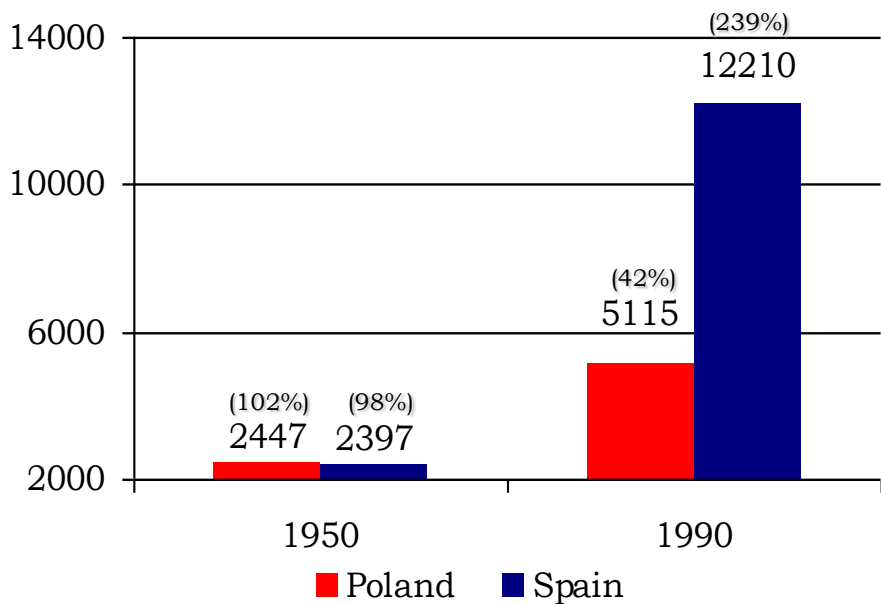
1. Koszty socjalizmu
2. Polska po upadku socjalizmu na tle innych krajów
3. Boom i załamanie w gospodarce europejskiej
4. Prognozy wzrostu dla krajów Europy na rok 2012
5. Od czego zależy rozwój
6. Czy wzrost w Polsce będzie słabł?
7. Potrzebne reformy

1. Koszty socjalizmu

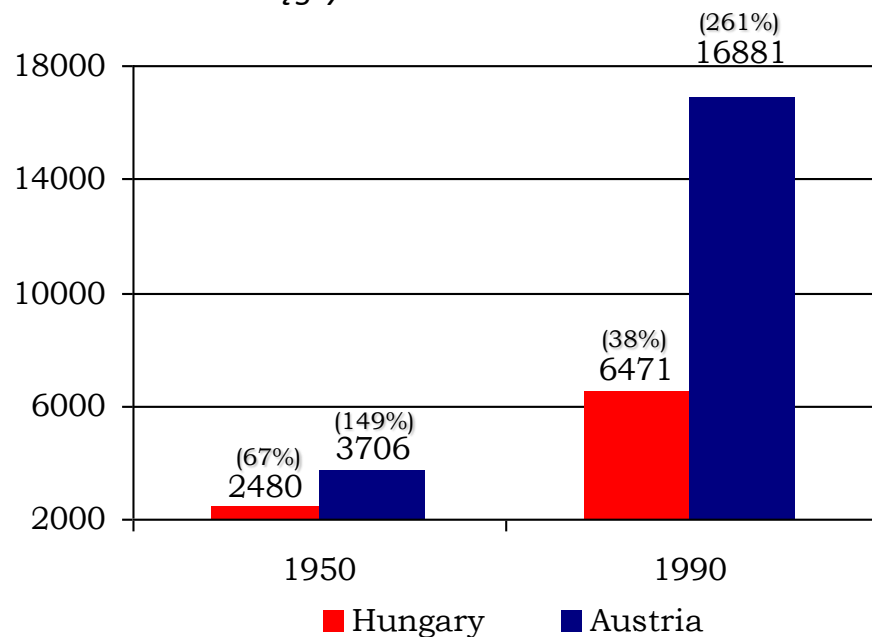
Dystans między krajami realnego socjalizmu a Europą Zachodnią zdecydowanie się powiększył.

PKB per-capita (w dolarach międzynarodowych z 1990) w 1950 i 1990:

Polska vs. Hiszpania

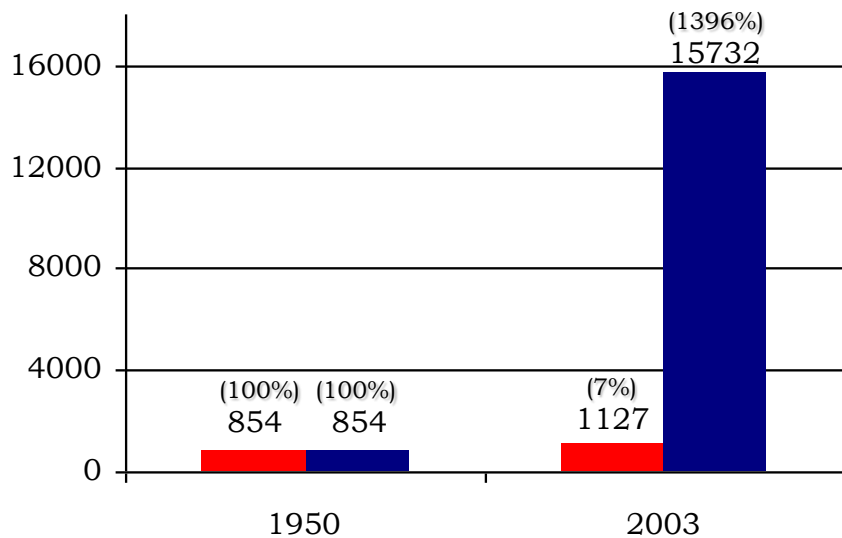

Węgry vs. Austria

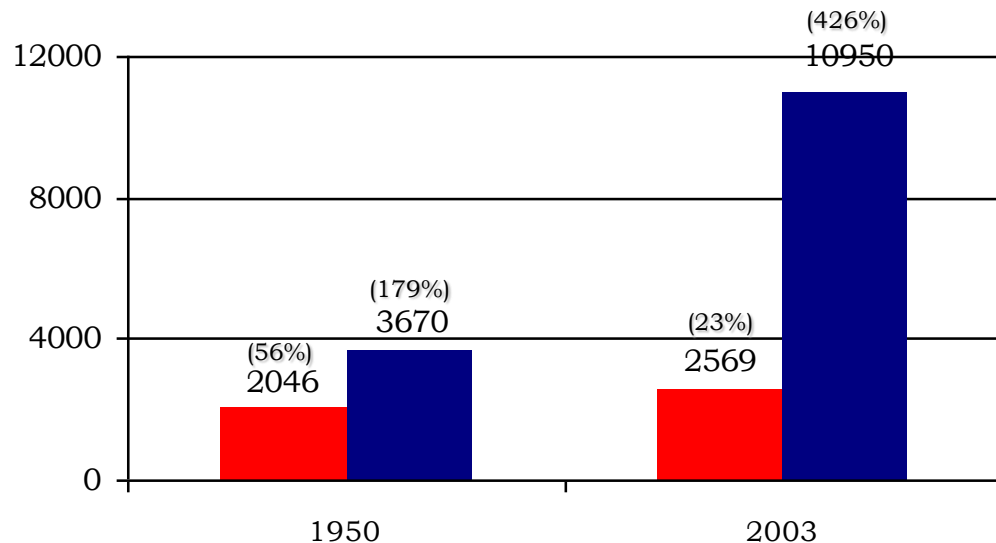
PKB per-capita (w dolarach międzynarodowych z 1990) w 1950 i 1990:

Korea Pn. vs. Korea Pd.

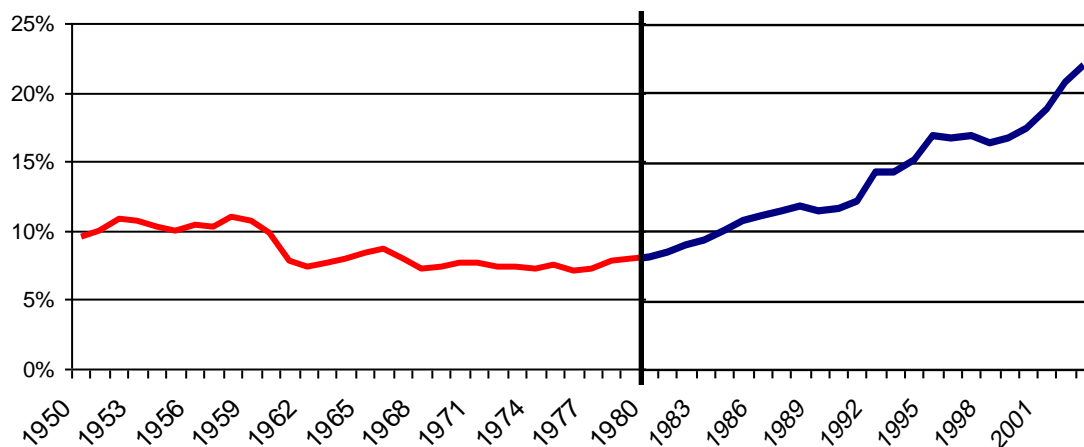
■ North Korea ■ South Korea

Kuba vs. Chile

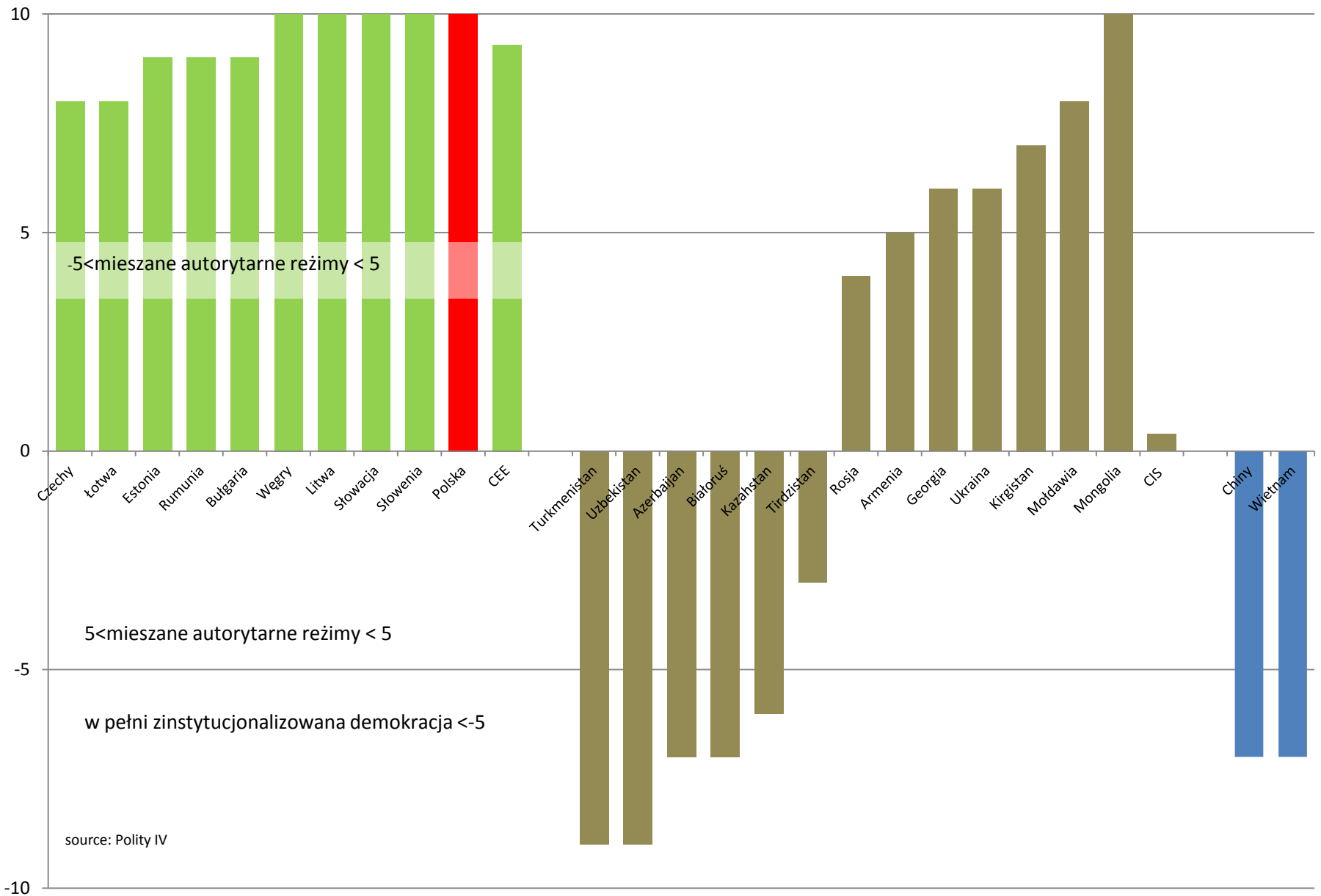
■ Cuba ■ Chile

PKB per-capita (w dolarach międzynarodowych z 1990) Chin w porównaniu do Europy Zachodniej (Europa Zachodnia = 100%)

2. Polska po upadku socjalizmu na tle innych krajów

Wolność Polityczna 2010 (Polity IV)

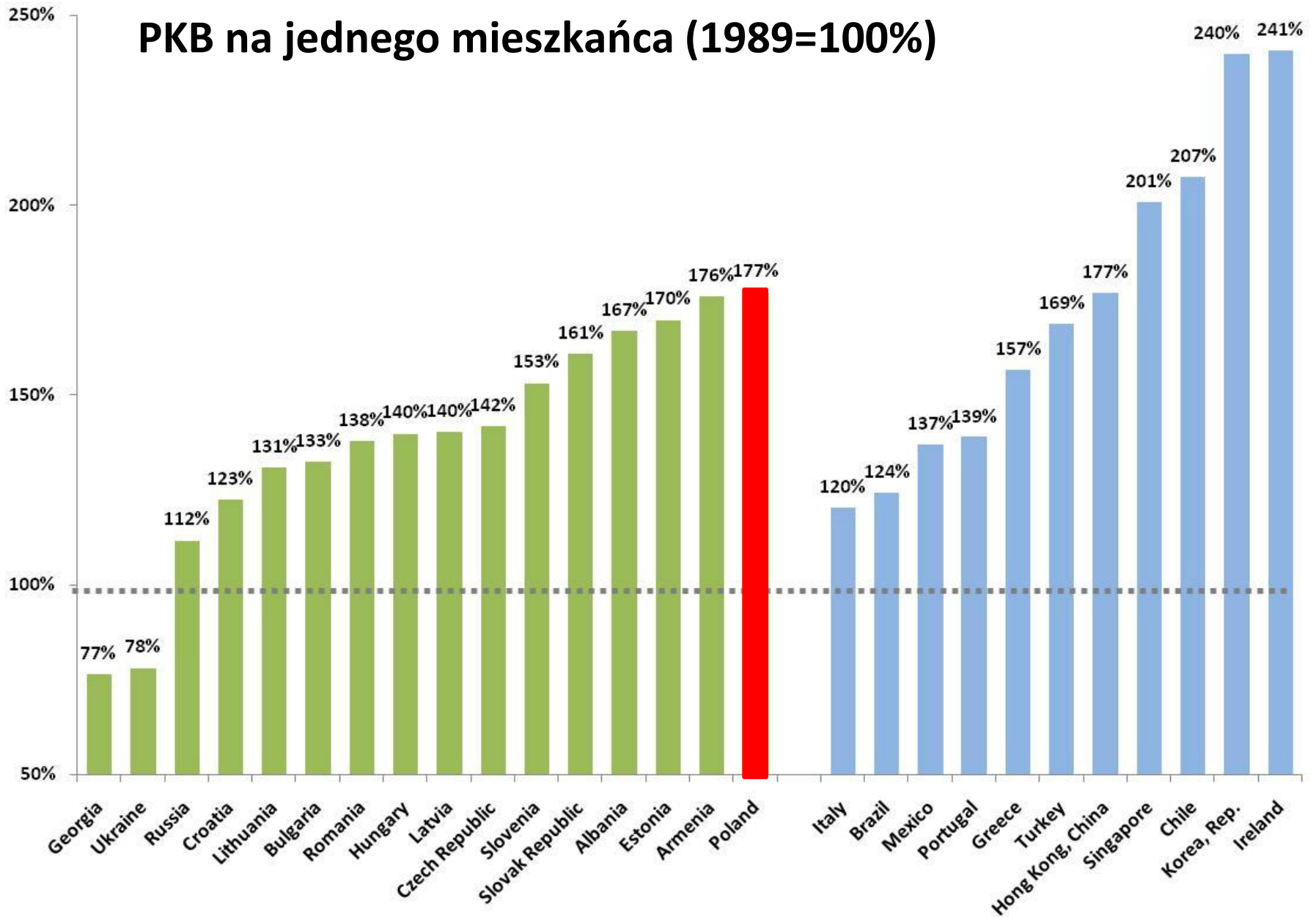
Wolność polityczna i gospodarcza, 1996-2011

kraj	Wolność gospodarcza ⁽¹⁾	Wolność polityczna ⁽²⁾
	liderzy	
Dania	90	1
Finlandia	90	1
Nowa Zelandia	95	1
Szwajcaria	90	1
	kraje postsocjalistyczne	
Bułgaria	50 → 30	2
Czechy	70 → 65	1
Estonia	70 → 90	1
Węgry	70 → 65	1
Łotwa	50	1 → 2
Litwa	50 → 60	1
Polska	70 → 60	1
Rumunia	30 → 40	2
Słowacja	50	1
Słowenia	50 → 60	1
Białoruś	50 → 20	6 → 7
Rosja	30 → 25	5 → 6
Ukraina	30	3
Chiny	30 → 20	6 → 7
	porównywalne kraje OECD	
Grecja	70 → 50	2 → 1
Włochy	70 → 50	2 → 1
Portugalia	70	1
Hiszpania	70	1

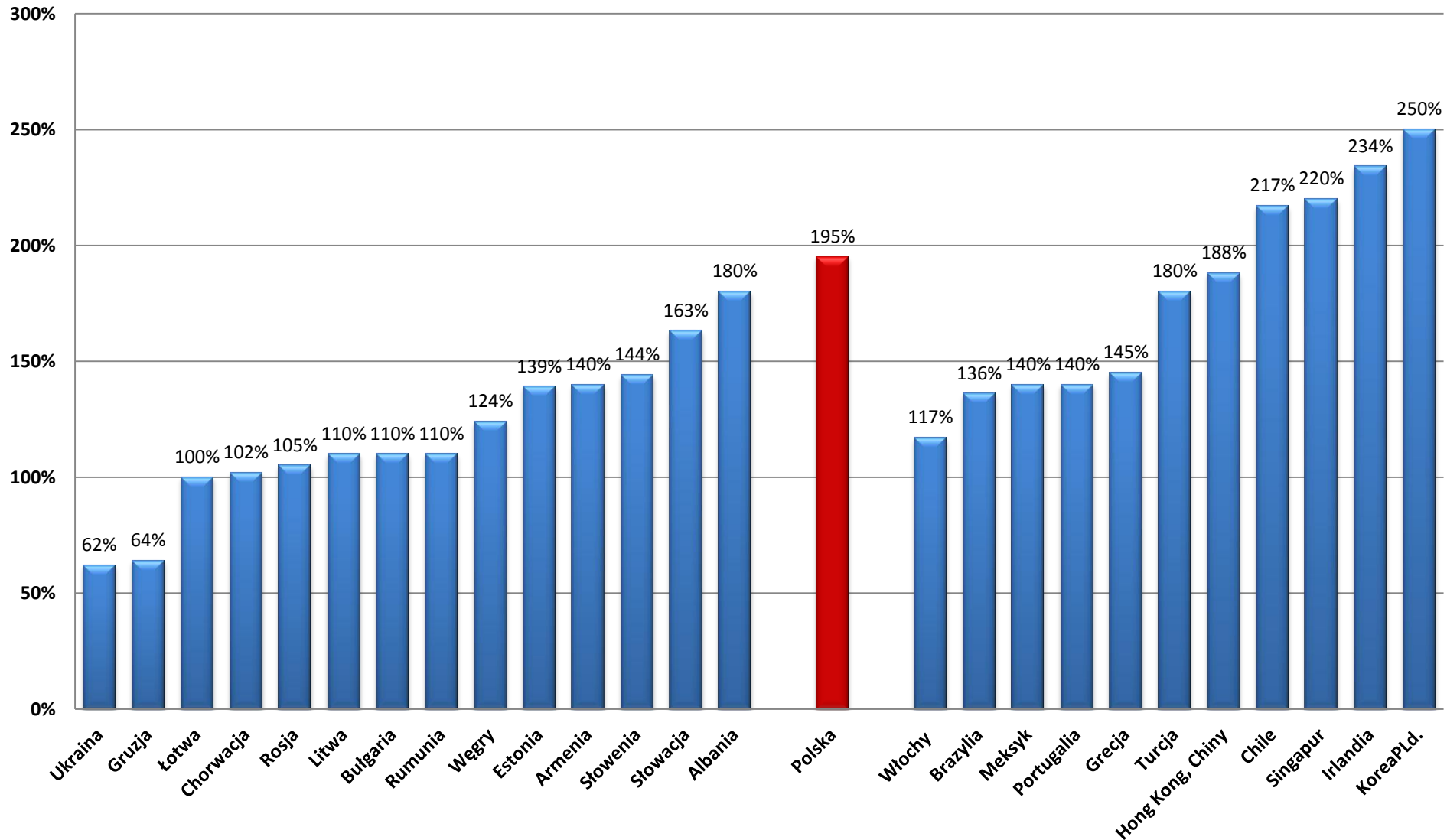
¹⁾ Heritage Foundation, "Index of Economic Freedom", 2011

²⁾ Freedom House, "Freedom in the World", 2011

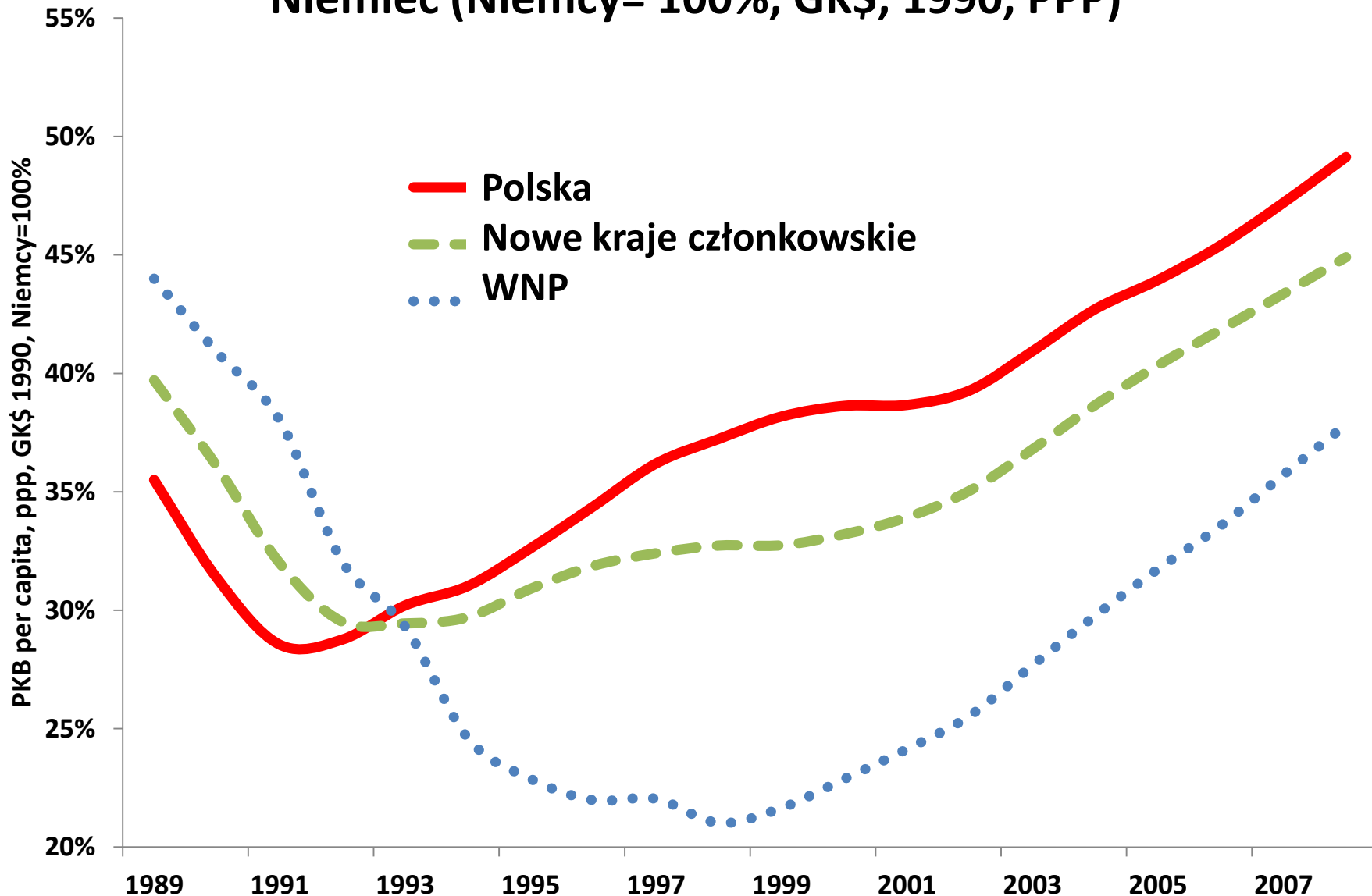
PKB na jednego mieszkańca (1989=100%)

PKB (1989=100%)

PKB per capita krajów transformujących się w stosunku do PKB Niemiec (Niemcy= 100%, GK\$, 1990, PPP)

Nowe kraje członkowskie=Bulgaria, Czech R., Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Slovak R., Romania

WNP=Armenia, Azerbaijan, Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Moldova, Russia, Turkmenistan, Tajikistan, Uzbekistan Ukraine

Źródło: The Conference Board and Groningen Growth and Development Centre, Total Economy Database, January 2009

Przyczyny różnic w osiągniętych wynikach gospodarczych w świecie posocjalistycznym

Główne czynniki tłumaczące różnice w dynamice wzrostu gospodarczego:

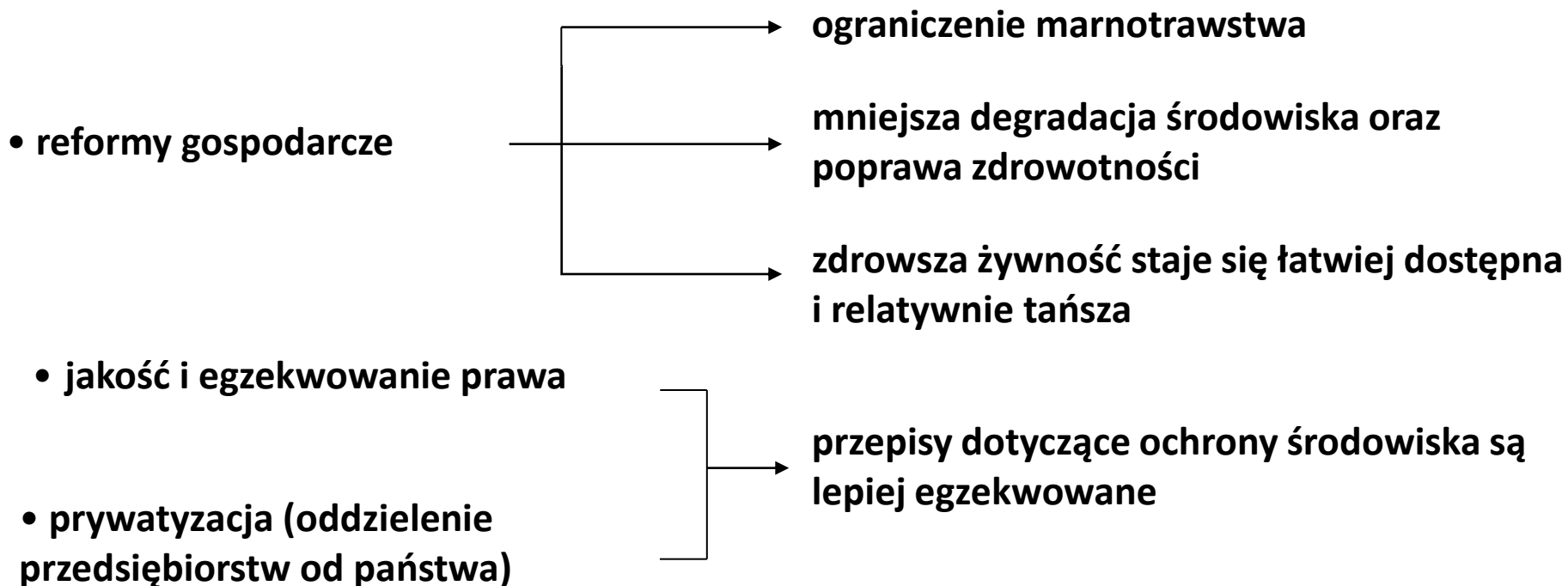
- **warunki początkowe,**
- **czynniki zewnętrzne (np. kryzys w Rosji),**
 - **w tym dostęp do rynków zagranicznych,**
- **lokalizacja,**
- **zakres reform rynkowych oraz poziom dyscypliny w polityce makroekonomicznej (załamania wzrostu)**

Wnioski te znajdują potwierdzenie w badaniach empirycznych przytaczanych w obszernej literaturze poświęconej krajom transformującym się

<p>Polanec, Sašo (2004)</p>	<p><i>“(...) nasze wyniki wskazują, że reformy w późniejszych etapach transformacji silnie (choć z pewnym opóźnieniem, średnio 4-letnim) oddziałują na wzrost produktywności. Wyniki te potwierdzają wagę reform w podnoszeniu produktywności.”</i></p>
<p>Krueger, Anne O. (2004)</p>	<p><i>“(...) jest warte odnotowania, że te spośród krajów transformujących, które najszybciej podjęły strukturalne reformy, w zdecydowanej większości też rozwijały się najszybciej. Przykładem mogą być kraje bałtyckie. W ostatnich latach także Rosja rozwijała się szybciej – w znacznej mierze dzięki reformom wprowadzonym w latach 90.”</i></p>
<p>Fischer, Stanley; Sahay, Ratna (2004)</p>	<p><i>“Podstawowy wniosek to stwierdzenie, że wpływ warunków początkowych, choć dość silny na początku transformacji, z czasem słabnie (...). Ponadto, waga polityki fiskalnej (mierzonej wielkością deficytu/nadwyżki budżetowej) wzrasta wraz z wydłużeniem badanego okresu. Współczynniki przy indeksach mierzących zakres reform (...) są istotne przez cały okres, niezależnie od długości badanego podokresu”.</i></p>
<p>Falcetti, Elisabetta; Lysenko, Tatiana; Sanfey, Peter (2006)</p>	<p><i>“W okresie transformacji można zaobserwować dodatnią korelację między postępem pro-rynkowych reform a skumulowanym wzrostem gospodarczym dla większości badanych krajów. Wyniki te potwierdzają słuszność tych, którzy działali na rzecz pogłębiania reform. Jednocześnie stanowią one ostrzeżenie przed sytuacją, gdy zaczyna dominować „zmęczenie reformami” obserwowane w niektórych krajach regionu (...). Badania wskazują też, że w raz z upływem czasu rola warunków początkowych jako źródła wzrostu malała, natomiast nadwyżki budżetowe pozostają silnie powiązane z wyższym tempem wzrostu.”</i></p>

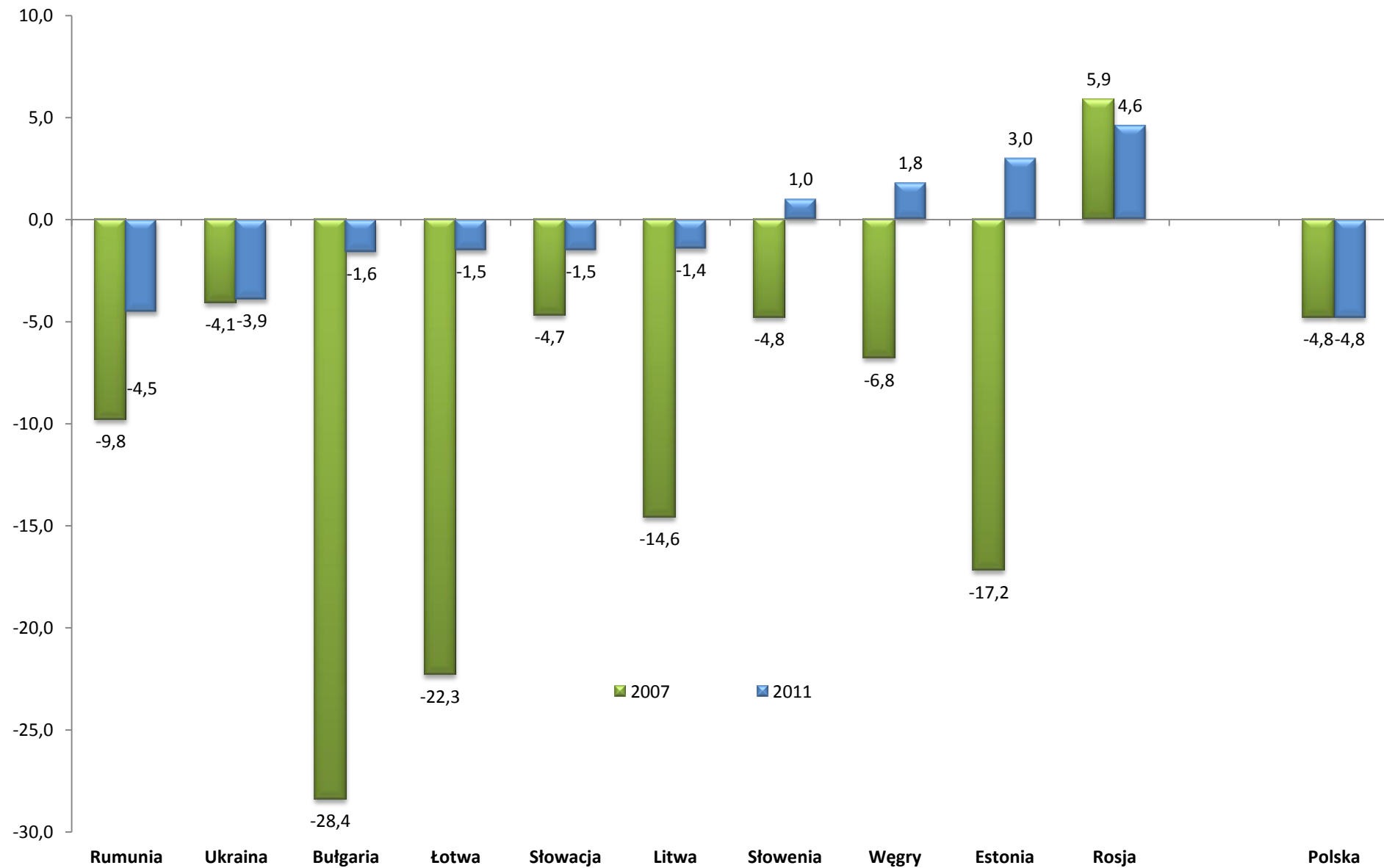
Dlaczego lepsze wyniki gospodarcze wiążą się z poprawą pozaekonomicznych warunków życia (zdrowie, środowisko, itd.)?

Niektóre podstawowe czynniki prowadzące do długookresowego wzrostu gospodarczego prowadzą również do poprawy stanu środowiska naturalnego i zdrowotności społeczeństwa, np.

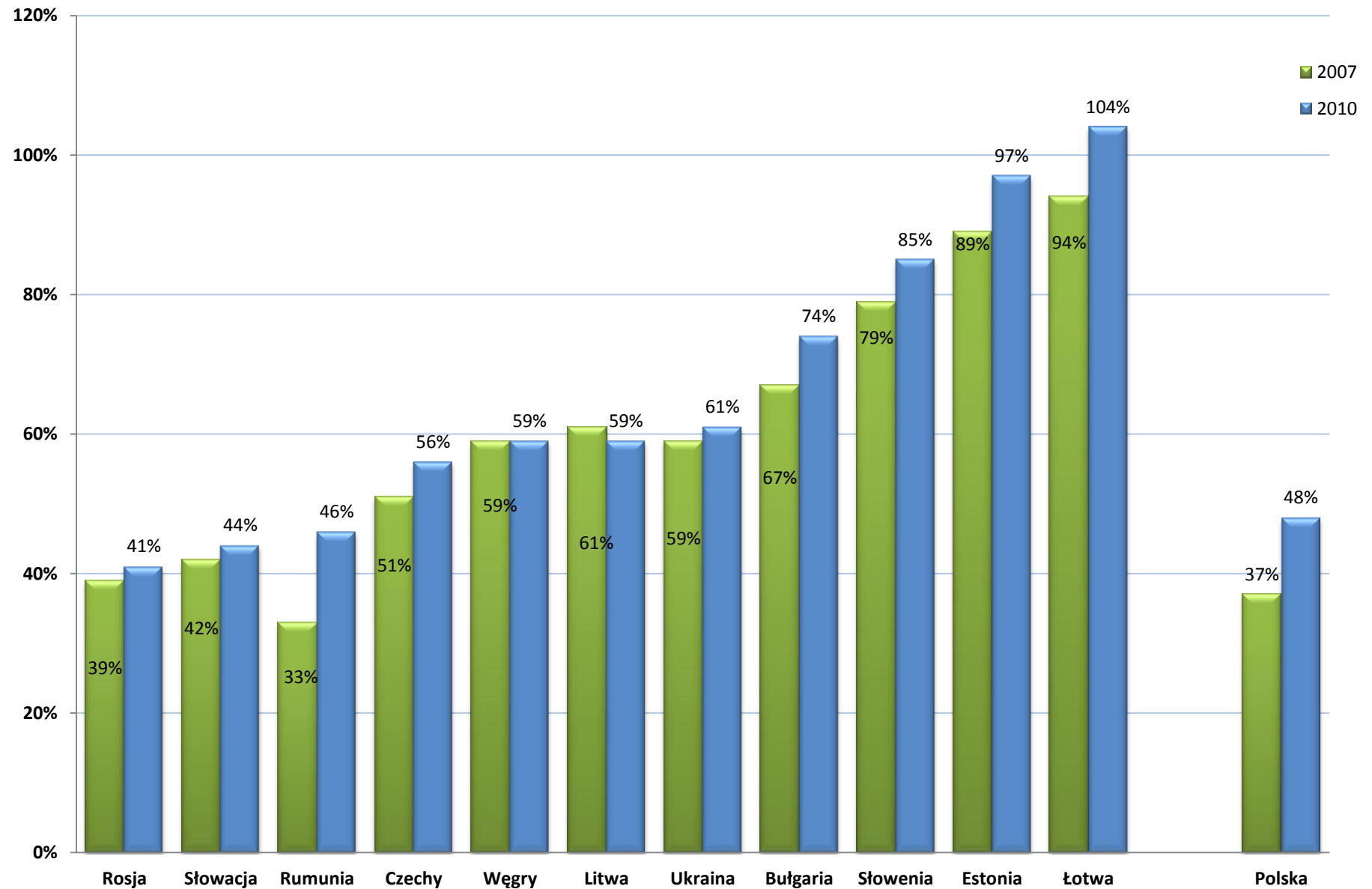

3. Boom i załamanie w gospodarce europejskiej sytuacja przed kryzysem

Nadwyżka/deficyt obrotów bieżących (% PKB)

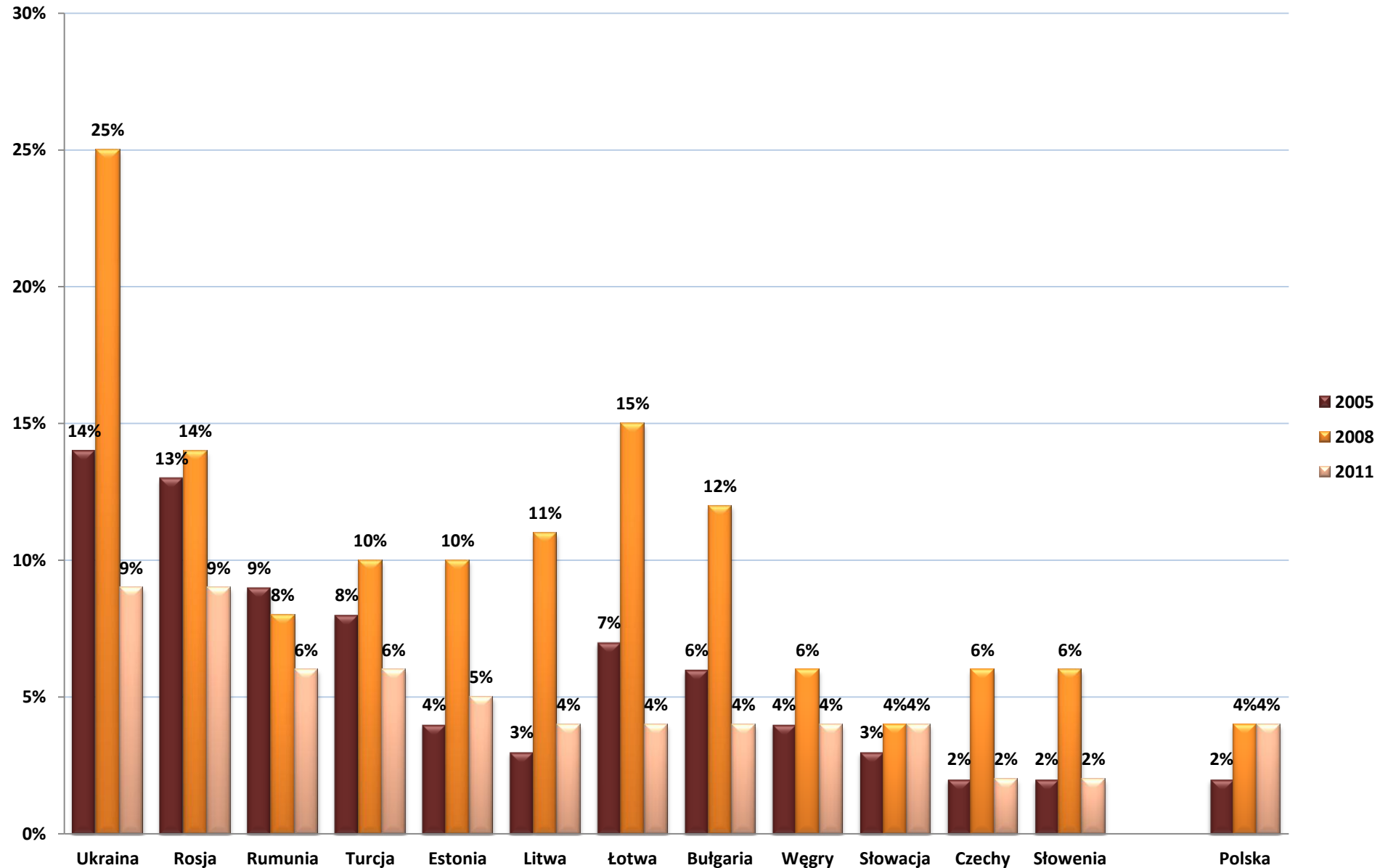

Krajowy kredyt dla sektora prywatnego (%PKB)

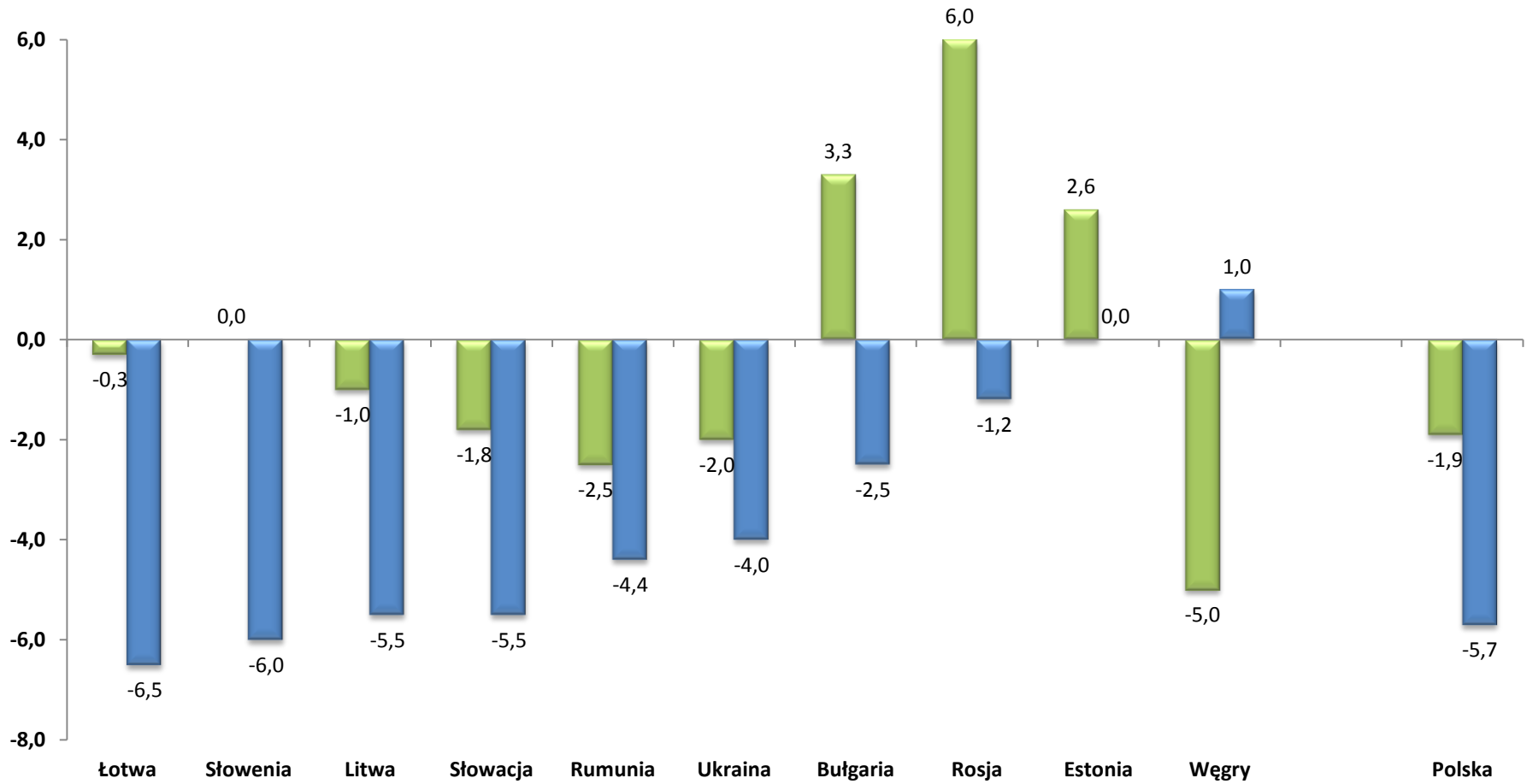

Źródło: EBRD Transition Report 2011

Inflacja (CPI, %)

Nadwyżka/deficyt sektora publicznego (% PKB)

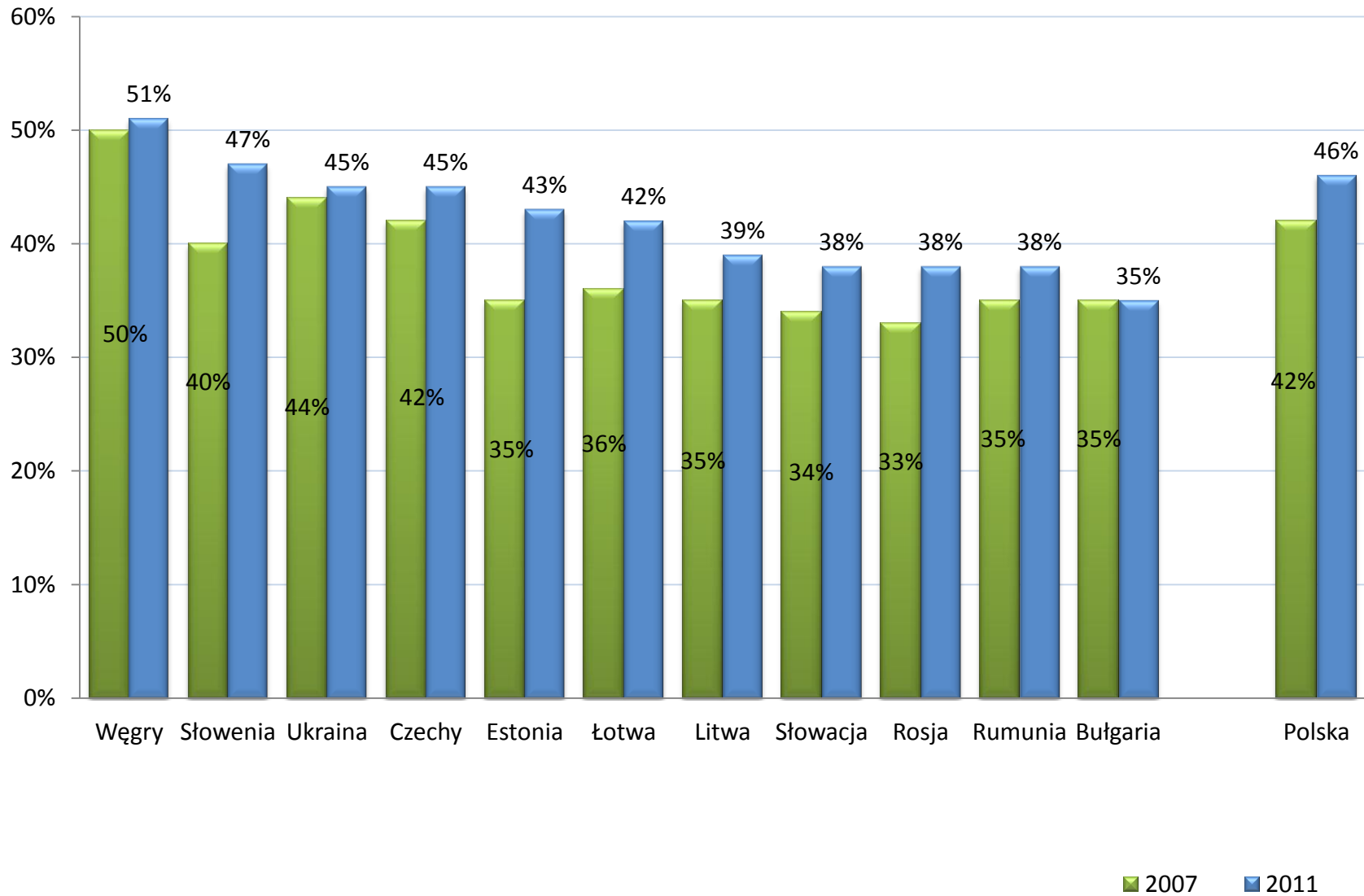

Źródło: ERDB Transition Report 2008 i 2011.

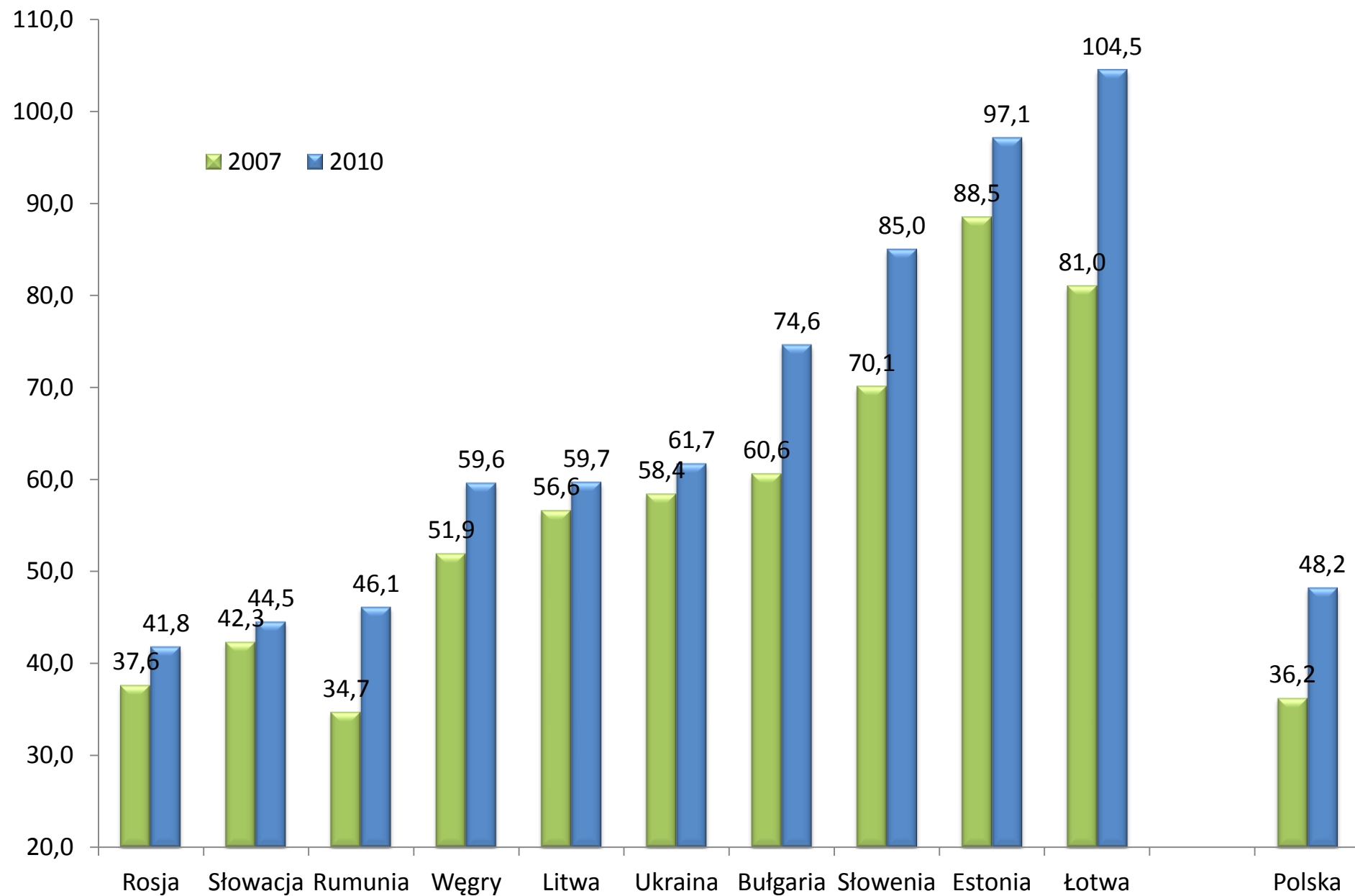
■ 2007

■ 2011

Wydatki publiczne (%PKB)

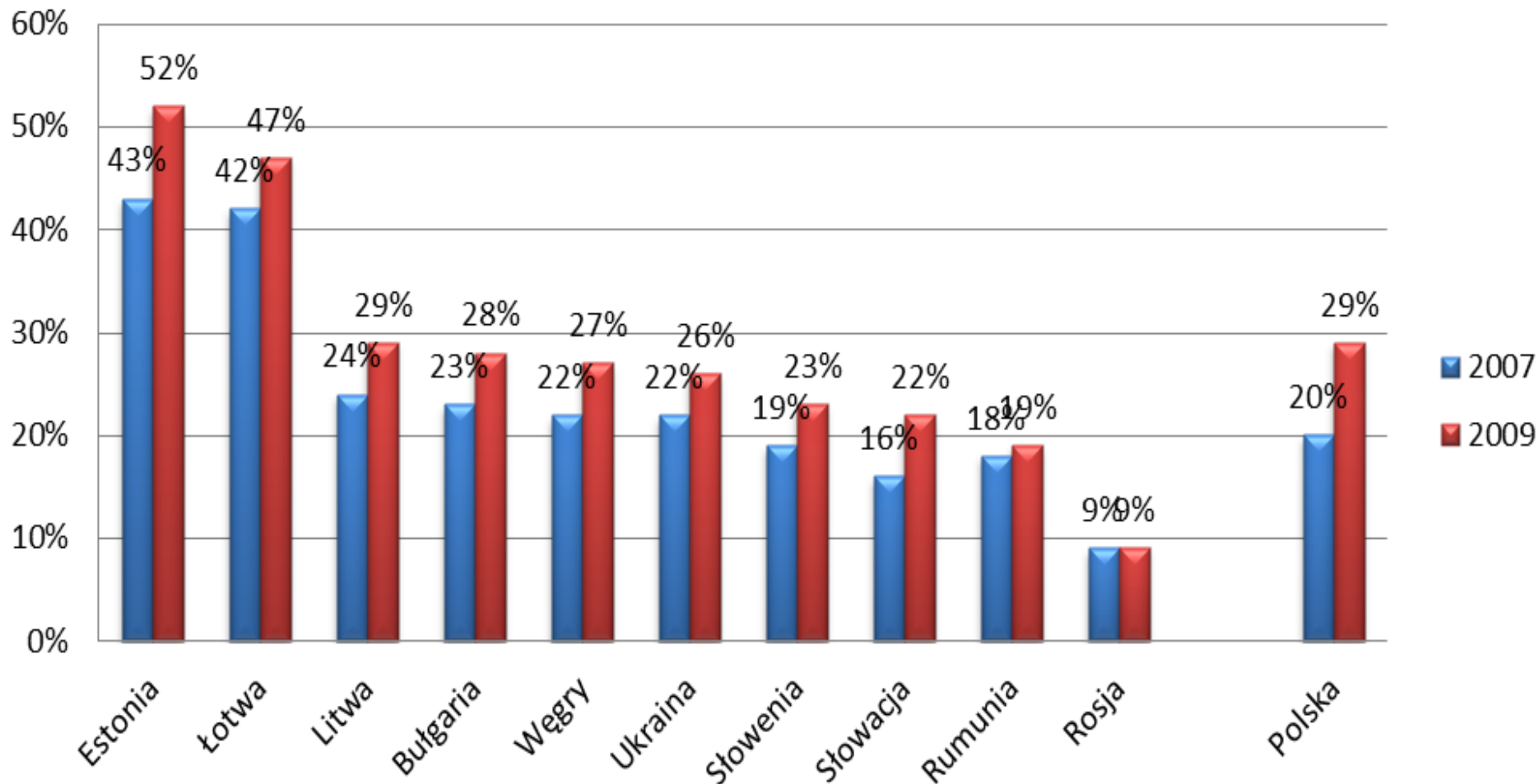

Kredyt krajowy dla sektora prywatnego (% PKB)

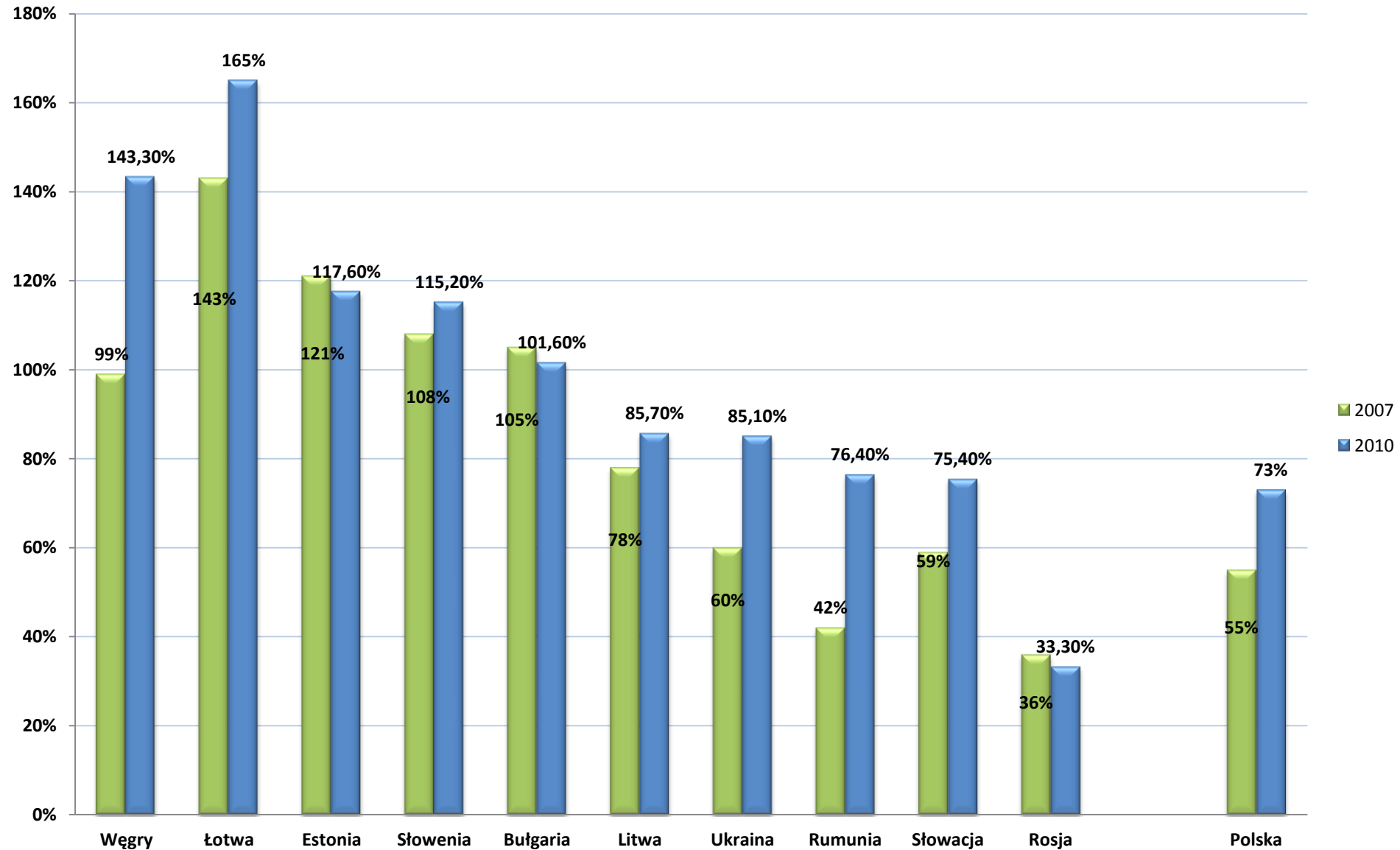

Źródło: ERDB Transition Report 2008 i 2011.

Krajowy kredyt dla gospodarstw domowych (%PKB)

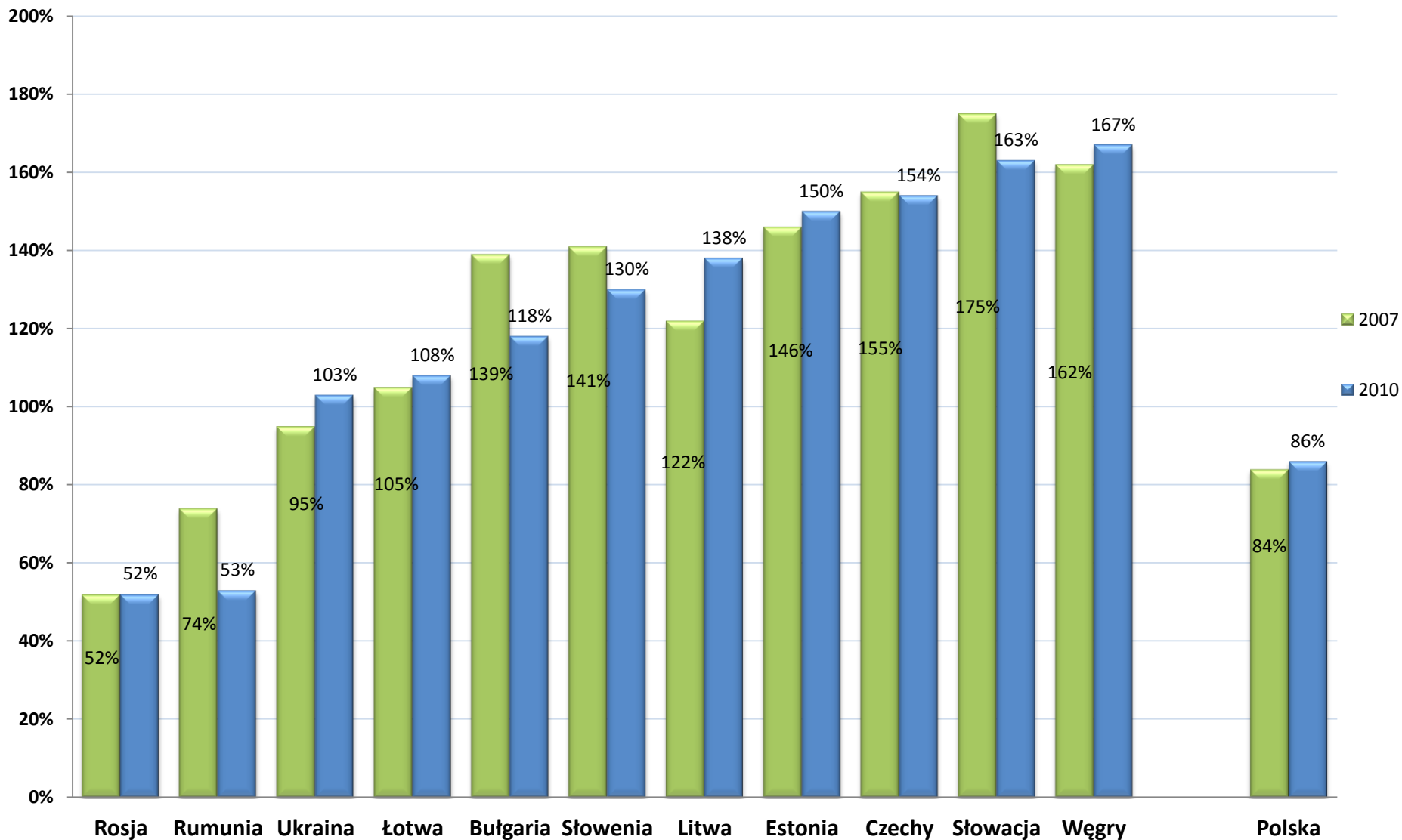

Zadłużenie zagraniczne (%PKB)

Zależność od handlu międzynarodowego

Otwartość gospodarki (eksport + import jako % PKB)

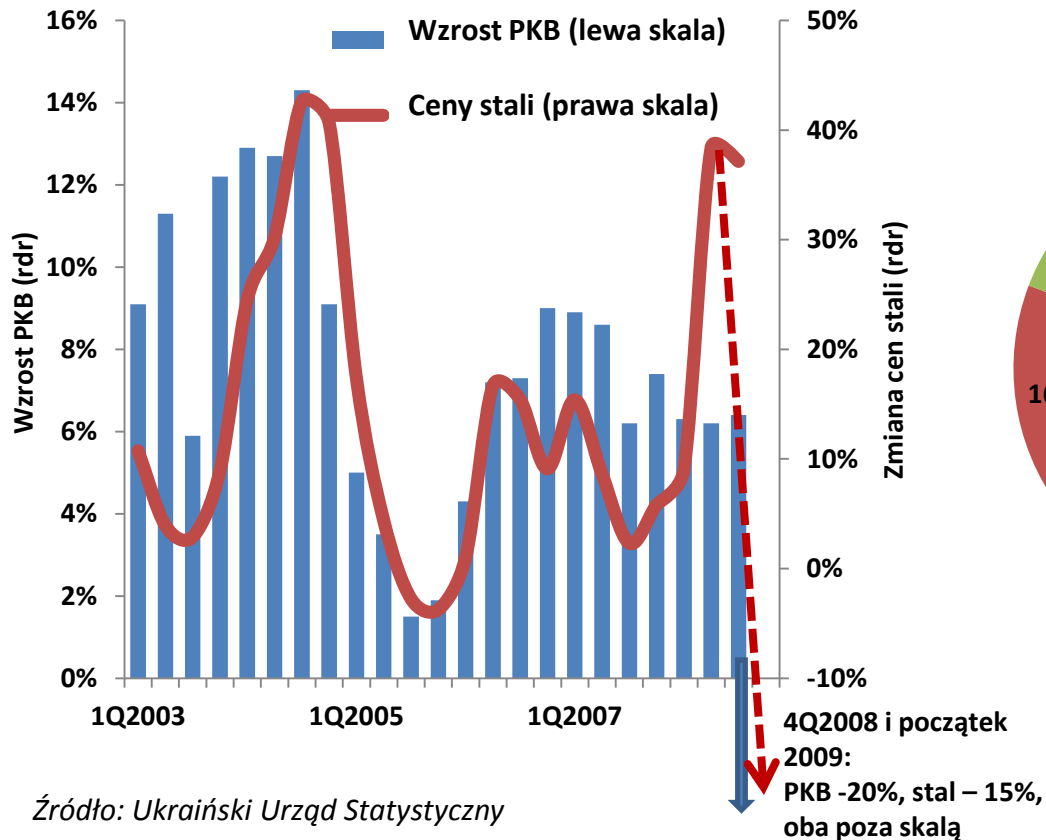
Zależność od eksportu surowców

Ukraina

W 2008 eksport stali (przy cenach światowych znacznie powyżej wieloletniej średniej) tworzył 15% ukraińskiego PKB i 40% eksportu.

Ukraina:

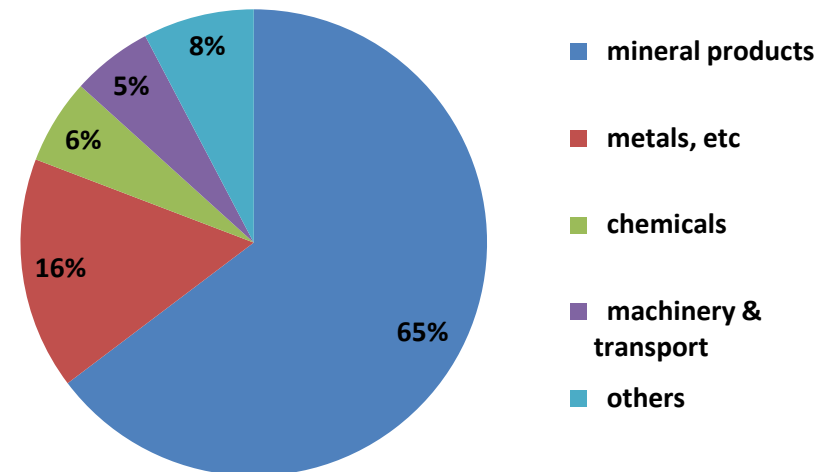
Ceny stali a wzrost PKB

Rosja

W 2007 surowce (w tym gaz i ropa) stanowiły 80% rosyjskiego eksportu i niemal jedną czwartą PKB. Maszyny stanowiły tylko 6% eksportu, ale aż 50% importu.

Struktura rosyjskiego eksportu

Źródło: Urząd Statystyczny Federacji Rosyjskiej

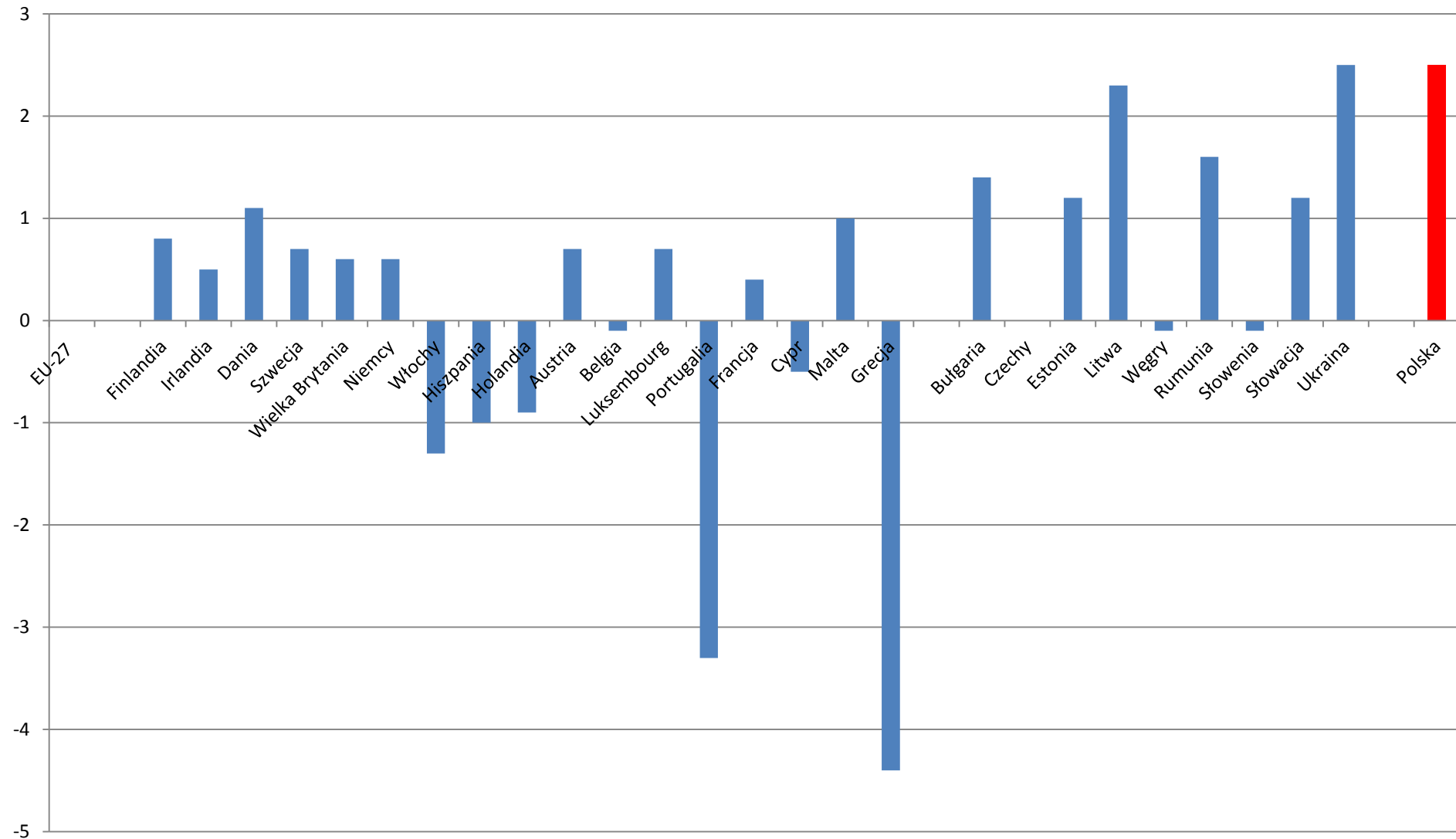
PKB w latach 2008 - 2011 (zmiany PKB w porównaniu rok do roku)

	2008	2009	2010	2011
EU-27	0,3	-4,3	2	1,5
Finlandia	0,3	-8,04	3,7	2,9
Irlandia	-3	-7	-0,4	0,9
Dania	-0,8	-5,8	1,3	1
Szwecja	-0,6	-5	6,1	3,9
Wielka Brytania	-1,1	-4,4	2,1	0,8
Niemcy	1,1	-5,1	3,7	3
Włochy	-1,2	-5,5	1,8	0,4
Hiszpania	0,9	-3,7	-0,1	0,7
Holandia	1,8	-3,5	1,7	1,2
Austria	1,4	-3,8	2,3	3,1
Belgia	1	-2,8	2,3	1,9
Luksemburg	0,8	-5,3	2,7	1,1
Portugalia	0	-2,9	1,4	-1,6
Francja	-0,1	-2,7	1,5	1,7
Cypr	3,6	-1,9	1,1	0,5
Malta	4,1	-2,7	2,3	1,1
Grecja	-0,2	-3,3	-3,5	-6,8
Bułgaria	6,2	-5,5	0,4	1,7
Czechy	3,1	-4,7	2,7	1,7
Estonia	-3,7	-14,3	2,3	7,6
Litwa	2,9	-14,8	1,4	5,9
Węgry	0,9	-6,8	1,3	1,7
Rumunia	7,3	-6,6	-1,6	2,5
Słowenia	3,6	-8	1,4	-0,2
Słowacja	5,8	-4,9	4,2	3,3
Ukraina	2,1	-14,6	4,2	4,5
Polska	5,1	1,6	3,9	4,3

4. Prognozy wzrostu dla krajów Europy na 2012

PKB lata 2012

(zmiany PKB w porównaniu rok do roku)

5. Od czego zależy rozwój

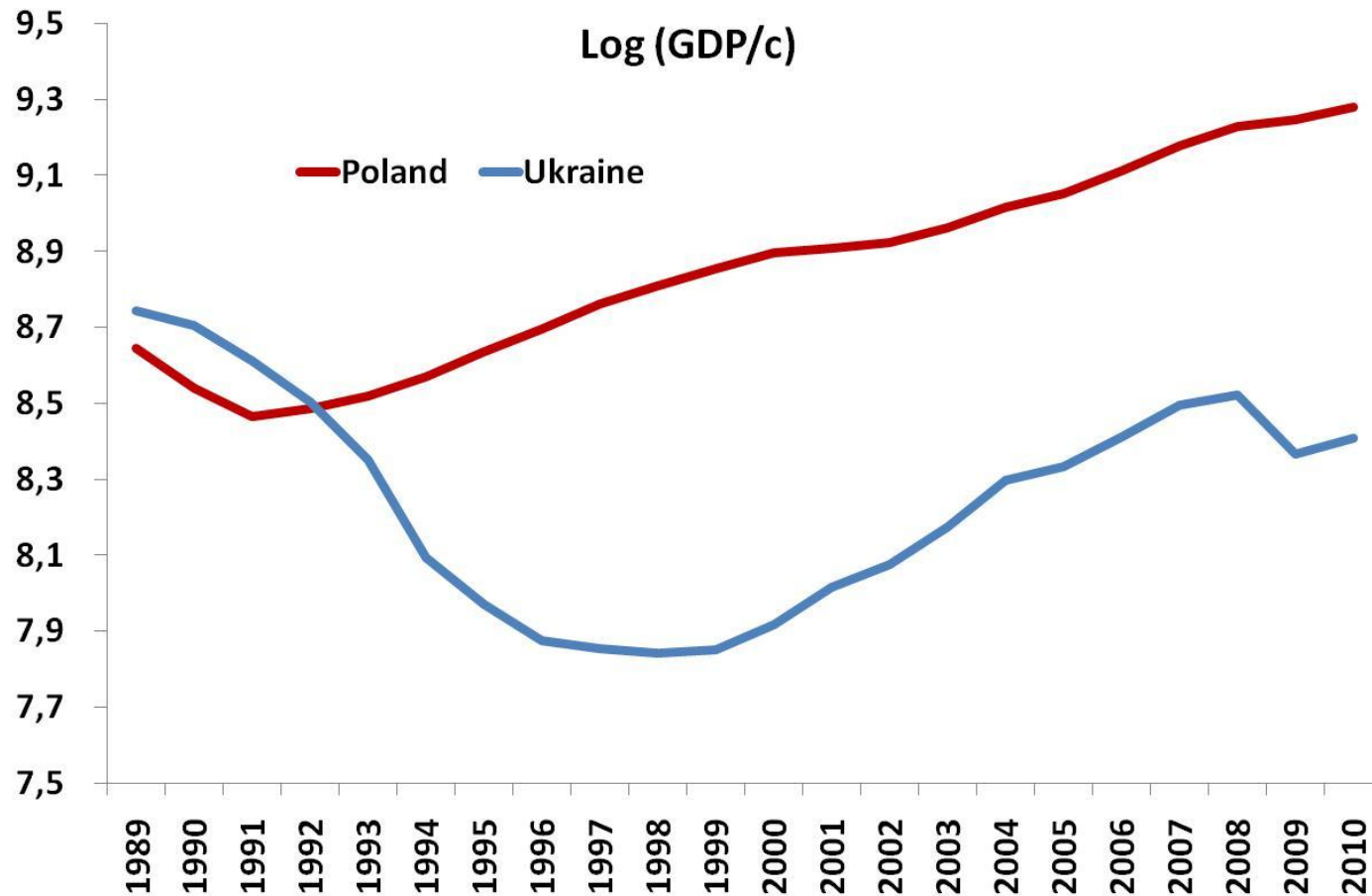
Czynniki systematycznego wzrostu oraz czynniki odpowiedzialne za załamania wzrostu

Z analitycznego punktu widzenia przydatne jest rozróżnienie dwóch rodzajów czynników, które kształtują wzrost gospodarczy.

- I. Czynniki systematyczne – z definicji działają przez cały czas lub przed długie okresy czasu, ale ich intensywność jest zmienna. Są one odpowiedzialne za okresy wzrostu gospodarczego.
- II. Czynniki odpowiedzialne za załamania wzrostu

Oba rodzaje zależą od otoczenia instytucjonalnego w kraju oraz od innych zmiennych.

Ukraina i Polska

Na początku transformacji w Polsce doszło do nieznacznego spadku PKB per capita. Jednakże potem polska gospodarka doświadczyła nieprzerwanego wzrostu.

PKB per capita Ukrainy nie wykazywało dodatnich zmian do 1998. Wzrost, który pojawił się później, był szybszy niż w Polsce. Został jednak przerwany drastycznym spadkiem w 2009.

PKB per capita w \$ z roku 1990 (metoda Geary'ego-Khamisa)

Źródła: The Conference Board and Groningen Growth and Development Centre, Total Economy Database, January 2009,

L. Balcerowicz, A. Rzońca, „The Puzzles of Economic Growth. The Propelling Forces and the Crises: the Comparative Analysis”, 2010

Mechanizmy przejściowego wzrostu oraz opartego na innowacji

Istnieją dwa rodzaje mechanizmów wzrostu gospodarczego:

I. Przejściowe, krótkookresowe np.:

- i. Zwiększenie wskaźnika zatrudnienia,*
- ii. Umożliwienie swobodnego rozwoju sektorów gospodarki wcześniej dławionych przez państwo (np. sektora usług w gospodarce socjalistycznej)*
- iii. Przesunięcie części biurokratów do jakichś produktywnych zadań*

II. Wzrost oparty na innowacji (z uwzględnieniem transferu technologii): jedyny uniwersalny mechanizm generujący długoterminowy wzrost *Siła tego mechanizmu zależy od jakości instytucji:*

- typ i poziom ochrony prawa własności*
- zakres rynku*
- natężenie konkurencji wśród dostawców*
- obciążenia fiskalne i korupcyjne*

Co wywołuje załamania wzrostu?

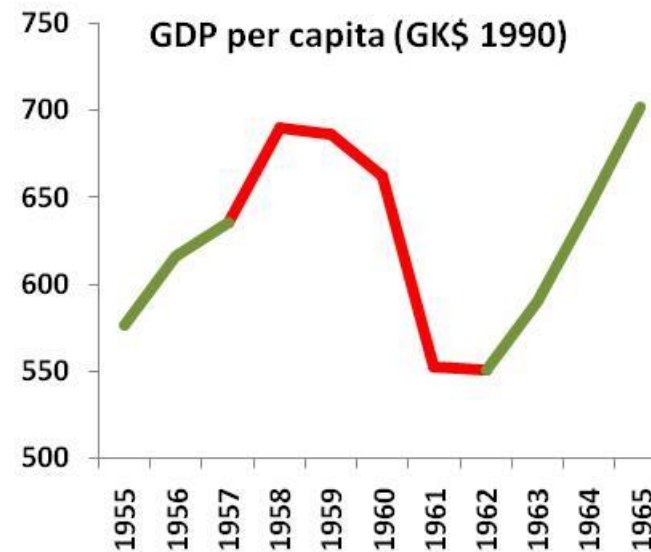
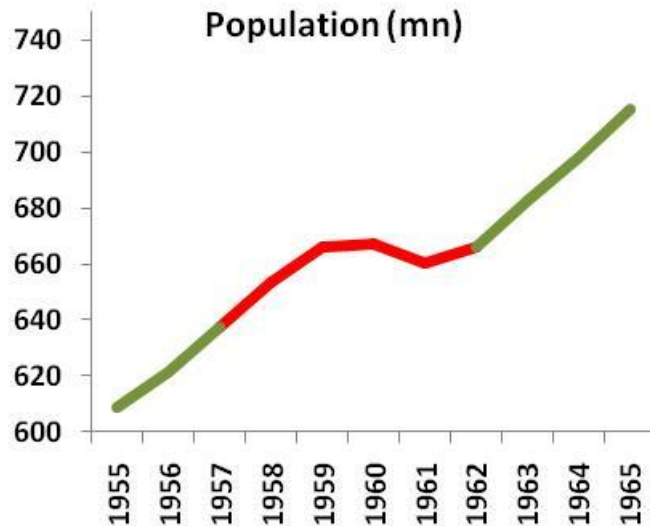
Rola wolnego rynku oraz władzy politycznej (państwa) w powstawaniu poważnych (nie-instytucjonalnych), negatywnych szoków gospodarczych

Przyjrzyjmy się częstości oraz rozmiarom szoków gospodarczych w następujących systemach instytucjonalnych

- I. Socjalizm
- II. Quasi-socjalizm (tolerujący w ograniczonym zakresie własność prywatną)
- III. Kapitalizm polityczny (oparty na różnego rodzaju nieformalnych powiązaniach między przedsiębiorcami oraz instytucjami władzy – np. Rosja, państwa Afryki czy Ameryki Łacińskiej)
- IV. Kapitalizm wolnorynkowy

Socjalizm – nieograniczona władza polityczna połączona z władzą ekonomiczną całkowicie wypiera mechanizm rynkowy

Wielki skok – Chiny 1958-1962

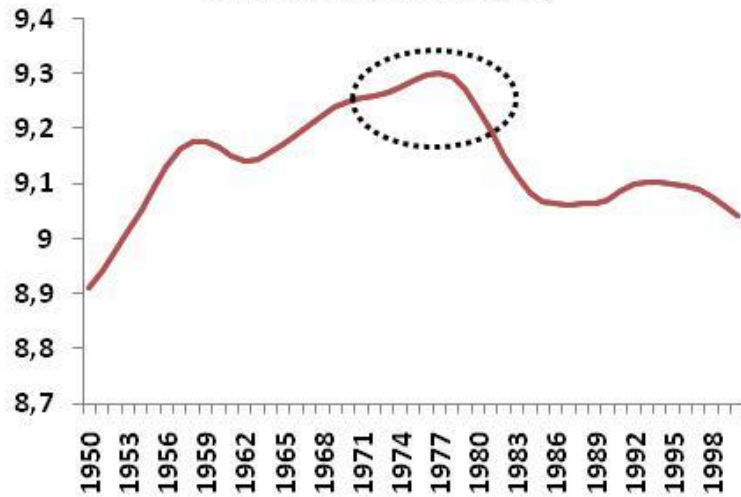

Stopa wzrostu									Wielki skok							
	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	
PKB	9,6%	9,5%	2,7%	0,9%	3,5%	6,9%	3,2%	8,6%	-0,6%	-3,5%	-16,5%	-0,4%	7,2%	9,2%	8,8%	
Populacja	2,0%	2,1%	2,2%	2,4%	2,2%	2,1%	2,6%	2,5%	2,0%	0,2%	-1,0%	0,8%	2,5%	2,3%	2,4%	

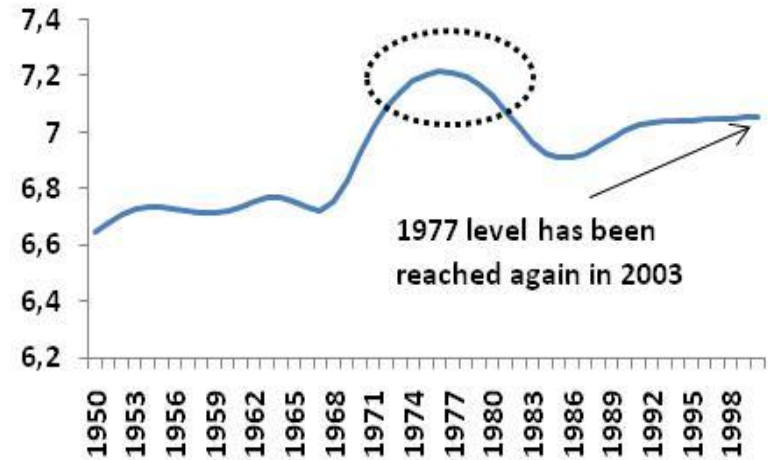
Źródło: Maddison, *Statistics on World Population, GDP and Per Capita GDP, 1-2006AD*

Kapitalizm polityczny

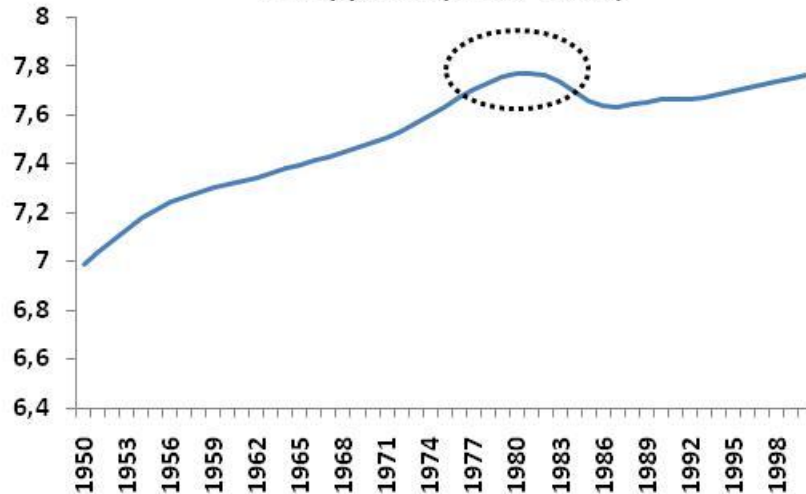
Venezuela (1950-2000)

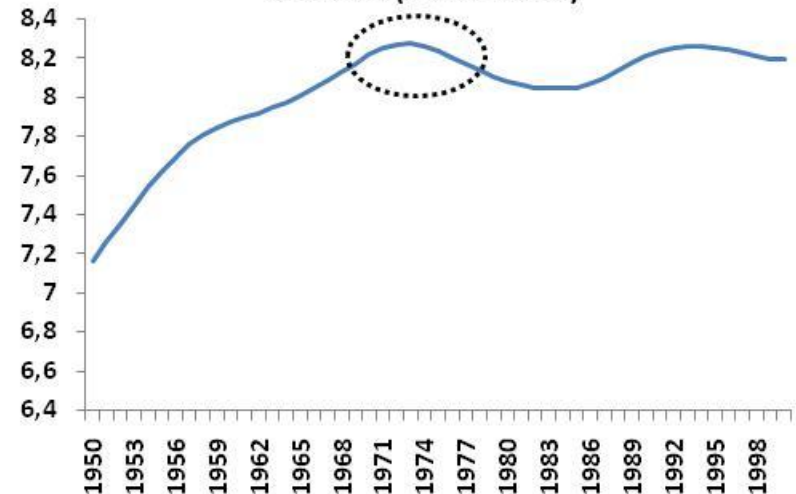
Nigeria (1950-2000)

Philippines (1950-2000)

Jamaica (1950-2000)

Dane wygładzone filtrem HP ($\lambda=6.25$)

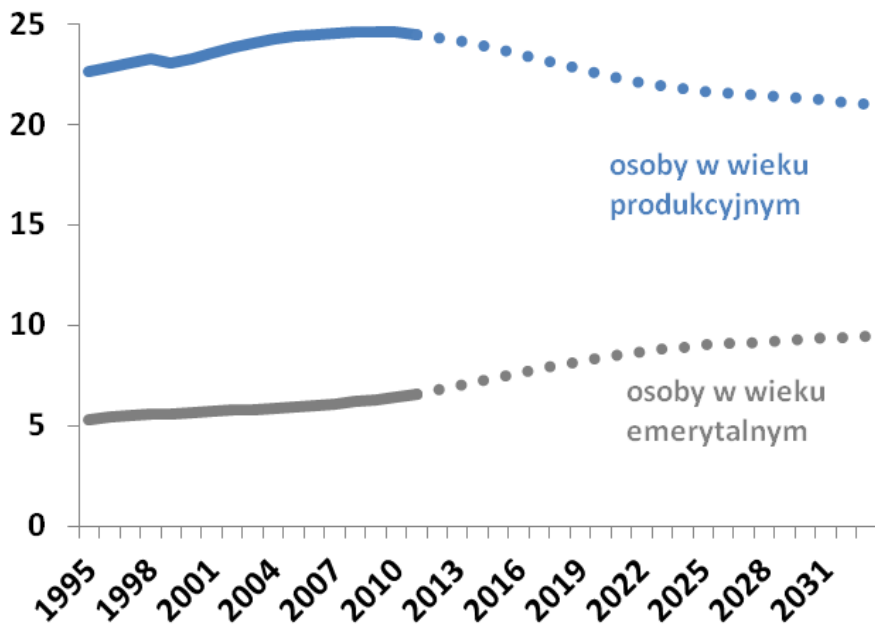
Źródło: Maddison, *Statistics on World Population, GDP and Per Capita GDP, 1-2006 AD*

6. Czy wzrost w Polsce będzie słabł?*

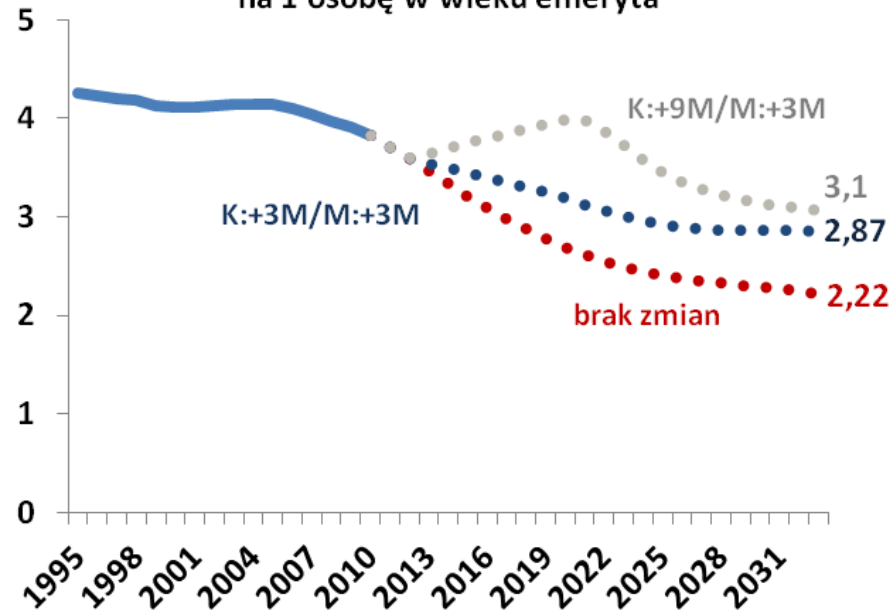
* - slajdy od 37 do 46 zostały udostępnione przez Aleksandra Łaszka

Demografia i podaż pracy

Liczba osób w wieku produkcyjnym i emerytalnym przy brak zmian (mln)

Liczba osób w wieku produkcyjnym przypadających na 1 osobę w wieku emeryta

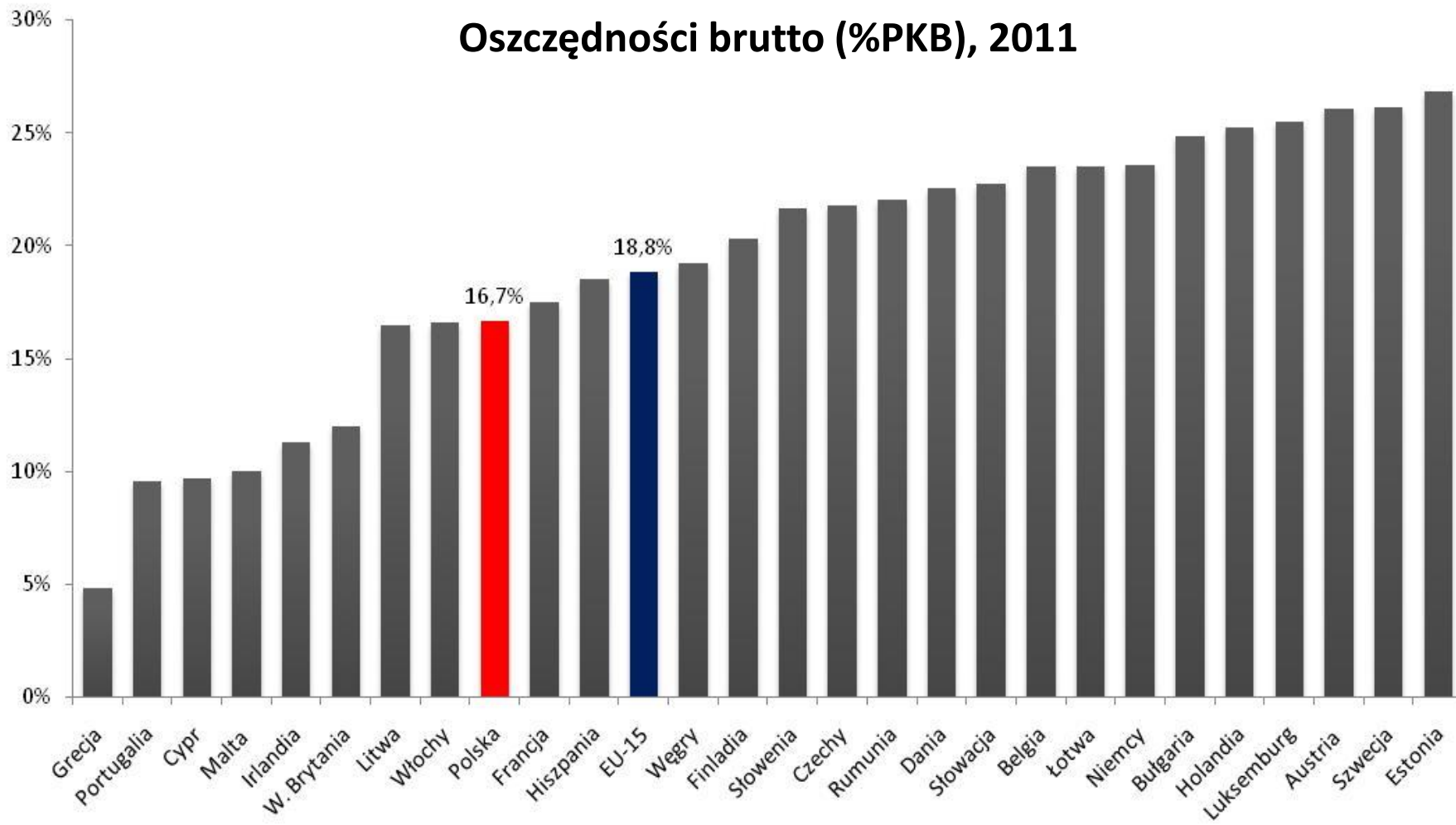

Warianty podnoszenia wieku emerytalnego:

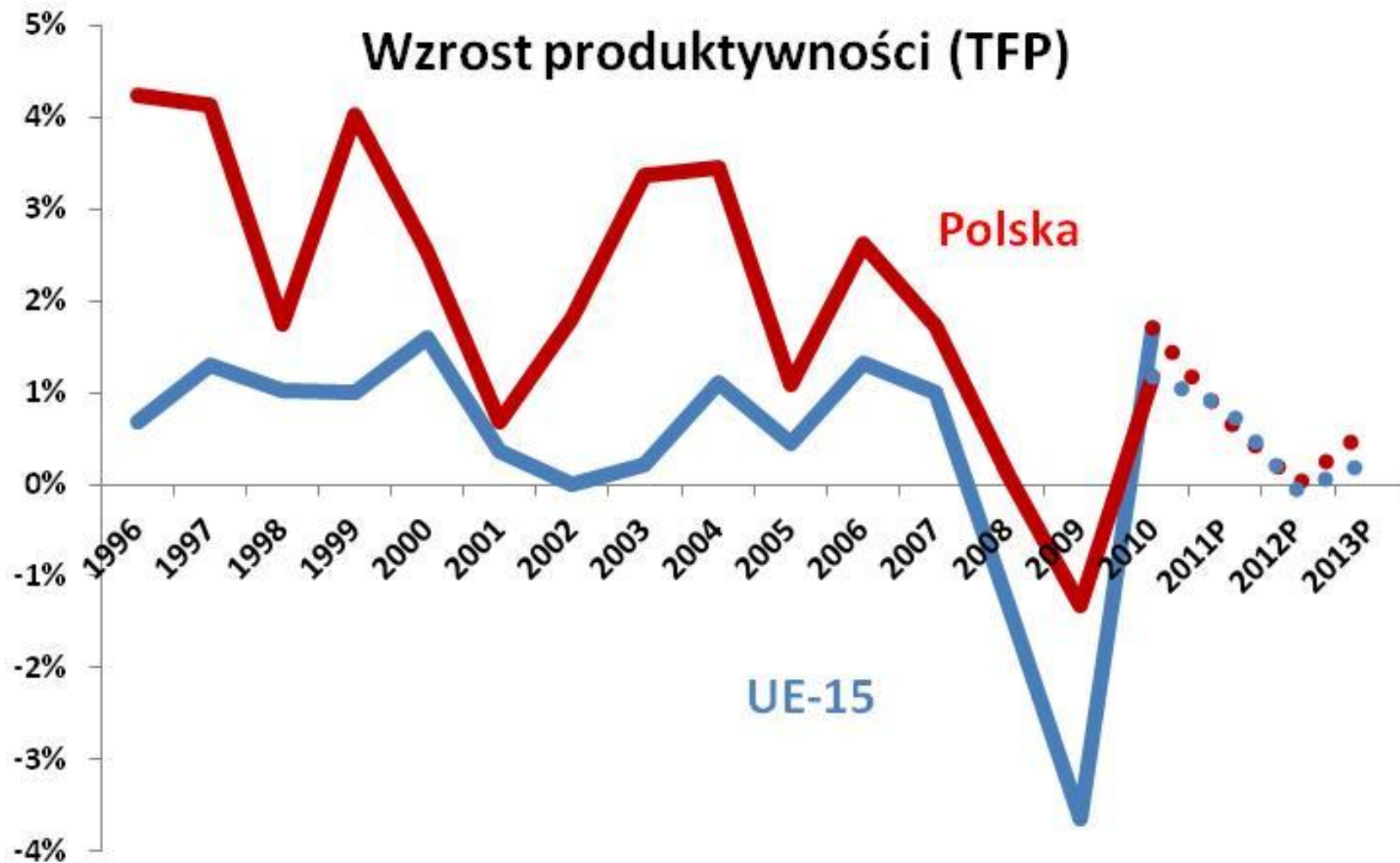
- Kobiety 3 miesiące/rok, mężczyźni 3 miesiące/rok
- Kobiety 9 miesięcy/rok, mężczyźni 3 miesiące/rok
- brak zmian

Oszczędności i podaż kapitału

Oszczędności brutto (%PKB), 2011

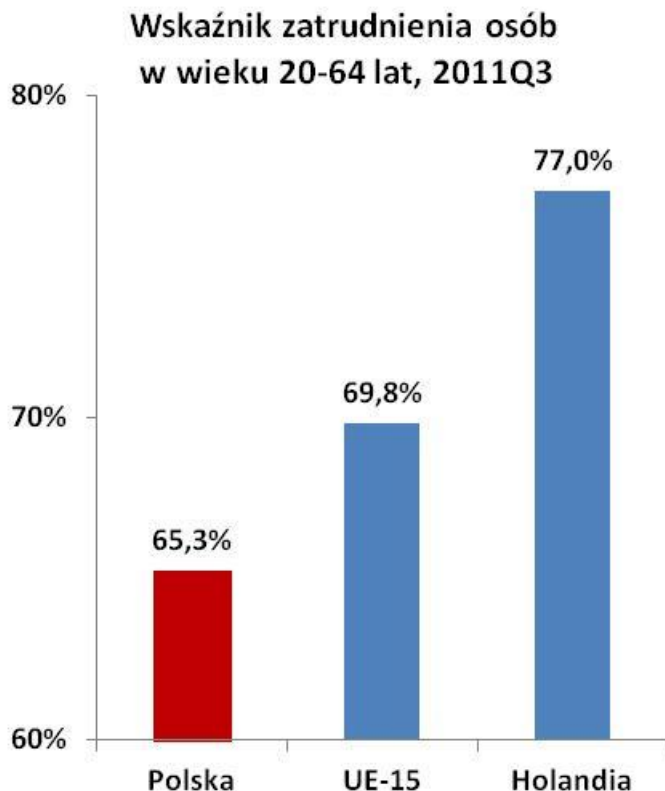

Produktywność

7. Potrzebne reformy

Podaż pracy I

Wskaźnik zatrudnienia w Polsce jest o 4,5 pp. niższy niż w UE-15. Z tego:

2,6 pp. to niższe zatrudnienie osób w wieku 55-64

1,1 pp. to niższe zatrudnienie osób w wieku 20-24

Różnica w stosunku do Holandii wynosi 11,8 pp. z tego:

4,1 pp. to niższe zatrudnienie osób w wieku 55-64

3,3 pp. to niższe zatrudnienie osób w wieku 20-24

2,4 pp. to niższe zatrudnienie kobiet w wieku 25-54

1,9 pp. to niższe zatrudnienie mężczyzn w wieku 25-54

Na temat zatrudnienia w Holandii:

ANALIZA FOR 14/2011: Reformujący Holender, czyli jak wydatki na renty zmniejszyć o połowę, na zasiłki dla bezrobotnych – prawie czterokrotnie i pracować o trzy lata dłużej? M. Guzikowski

Podaż pracy II

Po stronie popytu:

- Wysoki klin podatkowy
- System edukacji niedostosowany do potrzeb pracodawców
- Wysoka prawna ochrona pracowników przed zwolnieniem (os. starsze szczególnie)
- Niski zakres wolności gospodarczej
- Wysoka płaca minimalna (os. młodsze szczególnie)

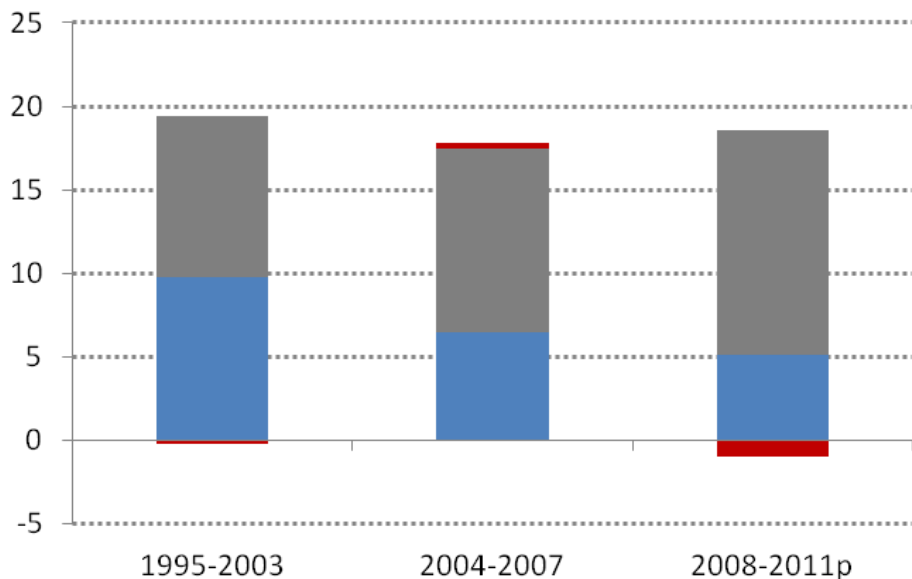
Po stronie podaży:

- Wysoki klin podatkowy
- Liczne możliwości wczesnego odchodzenia z rynku pracy w przeszłości -> ograniczone od 2009, ale nadal przywileje np. górnicy, służby mundurowe (os. starsze)
- Niski wiek emerytalny (os. starsze)

Można szacować, że wzrost zatrudnienia w Polsce do poziomu UE-15 oznaczałby wzrost PKB o ok. 5%. Natomiast wzrost do poziomu zatrudnienia Holandii, oznaczałby wzrost PKB o ok. 12%.

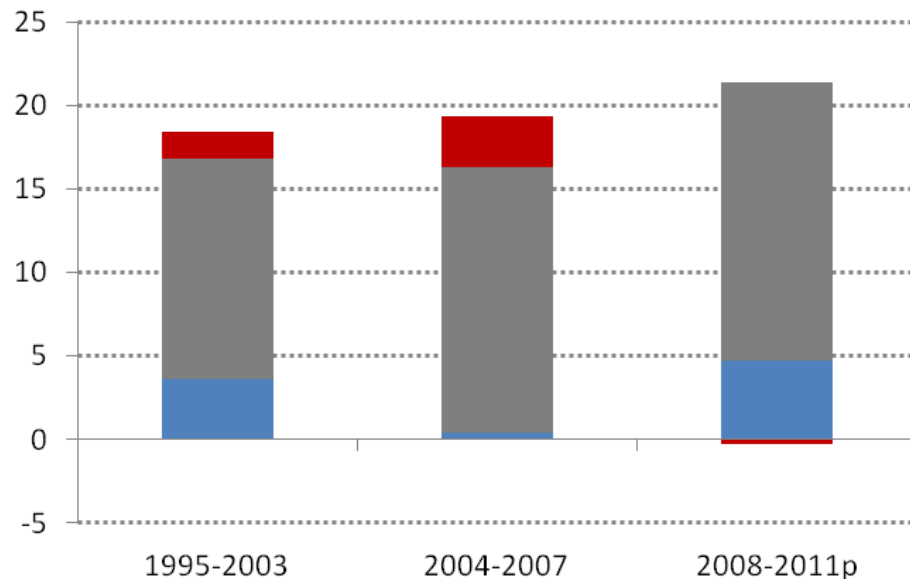
Oszczędności narodowe

Polska

- Gospodarstwa domowe i instytucje niekomercyjne
- Przedsiębiorstwa
- Instytucje rządowe i samorządowe

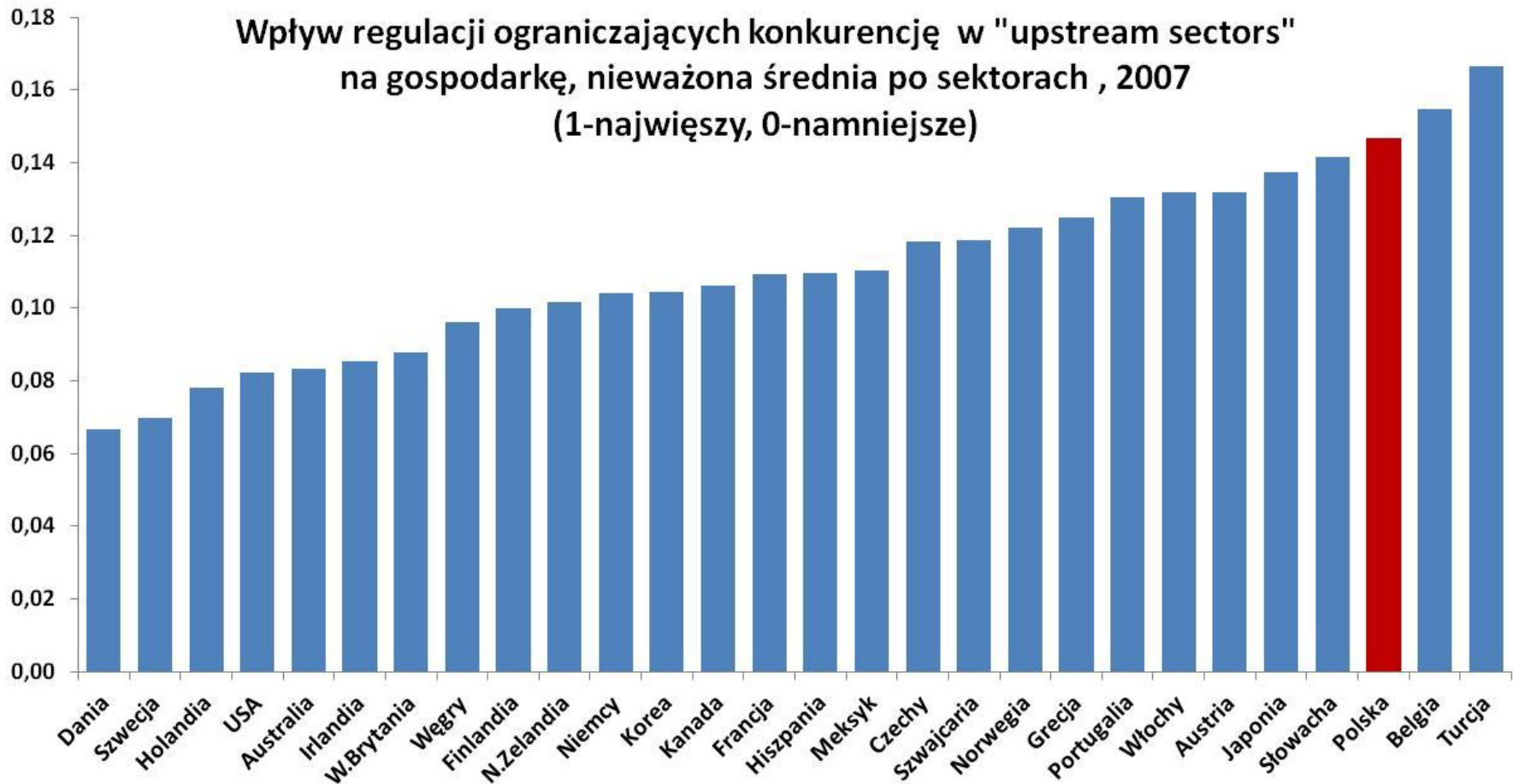
UE-9*

- Gospodarstwa domowe i instytucje niekomercyjne
- Przedsiębiorstwa
- Instytucje rządowe i samorządowe

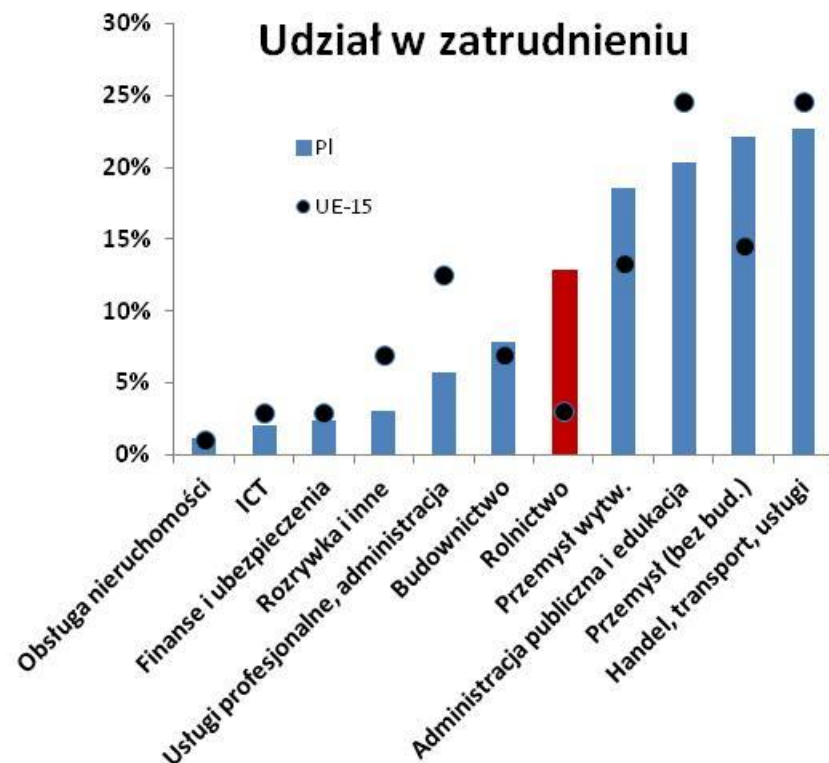
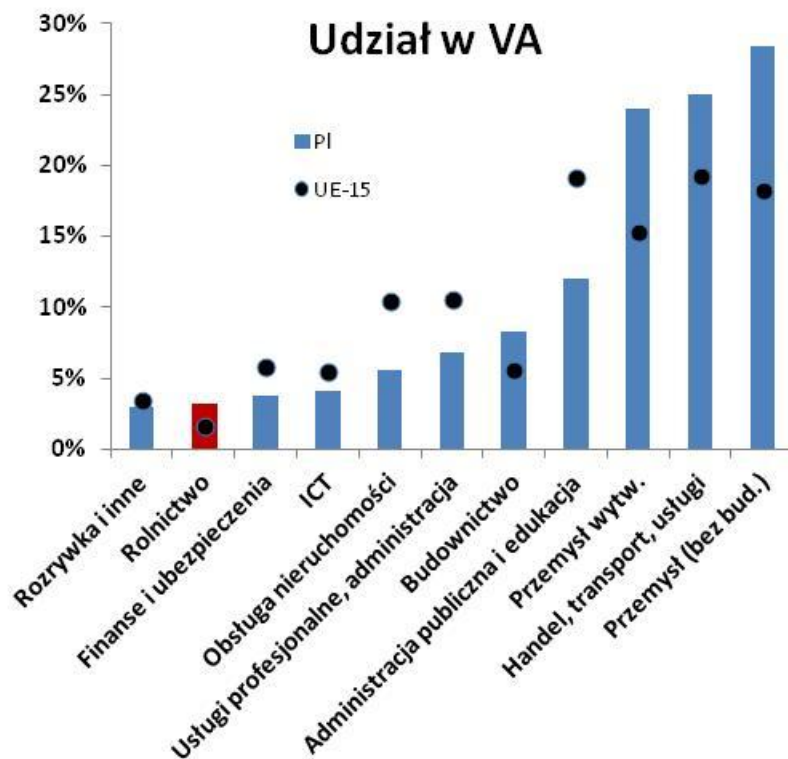
*UE-9: Bułgaria, Czechy, Litwa, Łotwa, Estonia, Rumunia, Słowenia, Słowacja, Węgry

Produktywność

„Upstream sectors” : wolne zawody (prawnicy, architekci, inżynierowie, księgowi), energetyka, telekomunikacja, transport, handel. Zmniejszenie obciążeń regulacyjnych w Polsce z obecnego poziomu do poziomu liderów, może podnieść TFP o ok. 9% w ciągu 5 lat.

Produktywność II

Udział rolnictwa w wartości dodanej wynosi ok. 3% , a w zatrudnieniu ok. 13%. Przy zachowaniu obecnej różnicy w produktywności, przejście 160 tys. osób z rolnictwa (ok. 1% zatrudnionych ogółem) do innych działów gospodarki przekłada się na wzrost PKB o 0,9%.

Potrzebne reformy - podsumowanie

Diagnoza

Propozycja

Demografia:

- do 2022 roku liczba osób w wieku produkcyjnym spadnie o ponad 2 mln, przy wzroście liczby emerytów o prawie 2 mln

Oszczędności/inwestycje:

- Niska stopa oszczędności narodowych brutto

Produktywność:

- Malejące tempo wzrostu produktywności

Oddziaływujące wielokanałowo:

- Podniesienie wieku emerytalnego
- Eliminacja przywilejów emerytalnych
- Lepsze adresowanie świadczeń socjalnych

- Reforma finansów publicznych
- Obniżenie kosztów inwestycji

- Deregulacja „upstream sector”
- Ograniczenie subsydiów do KRUS

- Obniżenie opodatkowania pracy i kapitału kosztem konsumpcji
- Poprawa stanu infrastruktury
- Rozwój rynku mieszkań na wynajem